

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Diplomová práce

CYKLUS ILUSTRACÍ VE FORMĚ KNIHY

FERNANDO PESSOA

BcA. Martina Nožičková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra designu
Studijní program Design
Studijní obor Ilustrace a grafický design
Specializace Ilustrace

Diplomová práce

CYKLUS ILUSTRACÍ VE FORMĚ KNIHY
FERNANDO PESSOA

BcA. Martina Nožičková

Vedoucí práce: Prof. akad. mal Boris Jirků
Katedra výtvarného umění
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara
Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

podpis autora

OBSAH

1	MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE.....	1
2	TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY	4
3	CÍL PRÁCE.....	7
4	PROCES PŘÍPRAVY.....	8
5	PROCES TVORBY.....	9
6	TECHNOLOGICKÁ SPECIFIKA.....	11
7	POPIS DÍLA.....	13
8	PŘÍNOS PRÁCE PRO DANÝ OBOR.....	22
9	SILNÉ STRÁNKY.....	26
10	SLABÉ STRÁNKY.....	27
11	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	28
	A) Knižní a periodická literatura.....	28
	B) Internetové zdroje.....	28
12	RESUMÉ	31
13	SEZNAM PŘÍLOH.....	32

1 MÉ DOSAVADNÍ DÍLO V KONTEXTU SPECIALIZACE

Diplomová práce je chápána jako završení magisterského studia, tudíž by se slušilo zmínit, co jí předcházelo. Během svého studia jsem se věnovala nejen ilustrování knih, ale z velké části rovněž i tvorbě komiksů. Tématem mé diplomové práce je ovšem ilustrace – konkrétně ilustrace ke *Knize neklidu* Fernanda Pessoa, a tak zde podrobněji zmíním jen tři knihy, které jsou pro mne nejvíce důležité.¹ Jedná se o *Poslední pokušení*, *Pana Theodora Mundstocka* a *Fausta*.

Všechny tři knihy, které zde chci zmínit, mají mnohé společného a zároveň měly velký vliv na podobu *Knihy neklidu*. Po celou dobu studia se snažím volit si k ilustrování knihy, které patří mezi mé nejoblíbenější a zároveň jsou obsahově hodnotné. Sdělení knihy je pro mne velmi důležitým aspektem, ilustrování „jednoduchých“ textů mne natolik neuspokojuje, k jejich odvyprávění raději využívám služeb komiksu.

Každá z těchto knih se svým určitým způsobem zabývá smrtelností, smyslem života či (ne)existencí Boha. Nedokážu racionálně vysvětlit, z jakého důvodu si volím knihy právě s touto tematikou, z nějakého důvodu mi jsou blízké. Jedná se o motivy, které doprovází moji tvorbu již od dob studia ilustrace na střední škole.

Všechny tři knihy kladou zajímavé otázky a je pro mne vždy velkou výzvou hledat na ně odpovědi pomocí své tvorby. Ilustrace by měly text osvětlovat, ale to není vlastně přesně to, o co se jejich pomocí snažím. Nechci případnému čtenáři vnutit svůj názor jako jediný správný. Moje ilustrace tudíž stejně jako texty těchto knih odpovědi jen naznačují.

1.1 Nikos Kazantzakis — Poslední pokušení

V první řadě musím zmínit svoji bakalářskou práci — *Poslední pokušení* od Nikose Kazantzakise.² S touto knihou má *Knihy neklidu* v podstatě společnou techniku zpracování — vyškrabávání neboli scratchboard. Pro obě knihy je důležité tajemství nevyřčeného a jakási zvláštní poetika, které právě vyhovují velké tmavé plochy ilu-

¹ PESSOA, Fernando. *Knihy neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289 s. ISBN 978-80-7203-912-8.

² KAZANTZAKIS, Nikos. *Poslední pokušení*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1987. 452 s. ISBN 01-029-87.

strací. Kniha popisuje neortodoxním způsobem život Ježíše Krista a i pro *Knihu neklidu* je tematika božství také velmi důležitá.

V tomto případě se však jednalo o první knihu, kterou jsem kdy ilustrovala a kompletně zpracovávala a přece jen je to na určitých věcech znát. I tak se jedná o dílo, na které jsem hrdá a které bylo dokonce oceněno v soutěži Nejkrásnějších českých knih roku 2011 v kategorii ilustrace, v níž cenu uděluje Sdružení českých umělců grafiků Hollar.³

1.2 Ladislav Fuks — Pan Theodor Mundstock

První knihou zpracovanou během magisterského studia byl *Pan Theodor Mundstock*.⁴ Ladislav Fuks v této knize vypráví příběh Žida v době holocaustu a jeho systematickou přípravu na transport do koncentračního tábora. Ilustrace jsem vytvořila pomocí akvarelu jen v tónech indiga.

Pan Theodor Mundstock je *Knize neklidu* blízký zvoleným formátem knihy. Také se jedná o výrazně podlouhlý formát. Důvodem volby tohoto nezvyklého formátu byla existencionální tematika obou knih, Mundstock i Pessoa jsou postavy, které toho mají mnoho společného — zatímco schizofrenní Mundstock si vysnil stín Mona, s nímž komunikuje, Pessoa si vytvořil svých osobností mnohem více (ale v jeho případě šlo o fikci, ne o pomatení mysli). Rovněž oba dva pracovali jako úředníci, trávící většinu svého volného času v izolaci svého bytu a ve svých představách.

1.3 Fernando Pessoa — Faust

Kniha neklidu není prvním dílem Fernanda Pessoa, které jsem se rozhodla zpracovat, již dříve jsem pracovala na jeho *Faustovi*. *Faust* je stejně jako *Kniha neklidu* dílem složeným z fragmentárních textů, jedná se o filosofický monolog o bytí, smyslu světa a Bohu. Kniha bývá popisována jako „subjektivní tragédie“.⁵

Na *Faustovi* jsem pracovala během své stáže v Bratislavě v ateliéru u prof. Dušana Kállaye.⁶ Jednalo se „jen“ o cyklus ilustrací ve formě knihy bez zpracování textu. Dů-

³ NEJKRÁSNEJŠÍ ČESKÉ KNIHY ROKU 2011 [online]. 2014 [cit. 2014-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/2336-2011/>>

⁴ FUKS, Ladislav. *Pan Theodor Mundstock*. 4. vyd. Praha: Odeon, 2005. 205 s. ISBN 80-207-1182-1.

⁵ PESSOA, Fernando. *Faust: subjektivní tragédie (fragmenty)*. 1. vyd. Praha: Argo, 1997. 133 s. ISBN 80-7203-147-3.

⁶ Dušan Kállay (*1948) – významný slovenský ilustrátor, profesor na Vysoké škole výtvarných umění v Bratislavě

vodem zpracování knihy bez sazby textu bylo provedení ilustrací pomocí grafické techniky litografie (pro ruční sazbu je sice dílna vybavena, ale již se nevyučuje a nikdo ji tedy nepoužívá). Fragmenty textů z knihy jsou ovšem součástí některých z ilustrací a pomáhají jim vyjádřit jejich naléhavost sdělení.

Hlavním účelem této práce bylo hlavně vyzkoušet si všechny možnosti tisku litografie, za což jsem velmi vděčná. Od stáže jsem vlastně žádná očekávání neměla, bála jsem se, že mi jeden semestr v cizím prostředí nemůže přinést nic nového a nakonec jsem byla velmi příjemně překvapena. Do té doby byla grafika něčím, čemu jsem se snažila spíše vyhýbat a v Bratislavě jsem si ji zamilovala natolik, že jsem v dílně nakonec trávila každý den. Na studiu na VŠVU v Bratislavě oceňuji hlavně míru samostatnosti studentů, kteří v dílně pracují sami, jen za občasného dohledu dílenských pracovníků, což vede k jejich plnému pochopení dané techniky.

Po návratu do Plzně jsem byla rozhodnuta se grafice věnovat i nadále a zpracovat pomocí litografie i diplomovou práci. Bohužel v naší škole není možný každodenní přístup do dílny a samostatná práce studentů a z toho důvodu jsme od této myšlenky ustoupila.

Přesto se domnívám, že i tak tato zkušenost byla důležitá a diplomovou práci ovlivnila. Některé prvky z *Fausta* se dostaly i do *Knihy neklidu* — např. předsádky obou knih částečně vychází z podobného principu vrstvení.

2 TÉMA A DŮVOD JEHO VOLBY

2.1 Důvod volby

Téma diplomové práce jsem volila pod vlivem práce na *Faustovi*, který zadávání předcházela. Práce na něm mne velmi uspokojovala a tak jsem chtěla diplomovou práci pojmout v podobném duchu.

Od Pessoa jsem četla více knih, ale ilustrování poesie mne moc nelákalo, tudíž jsem zvolila prozaickou *Knihu neklidu*. Musím se ovšem přiznat k tomu, že jsem ji do té doby nebyla schopna přečíst celou. Důvodem je to, že nepatří k zrovna k typu knih, které se dají přečíst na jeden zátah. Právě naopak je třeba ji číst velmi pomalu a pozorně, k čemuž je třeba i dobré psychické rozpoložení. I přesto, že jsem ji neměla celou přečtenou, mi utkvěla v hlavě a stále jsem cítila nutkání se do jejího čtení znovu pustit.

Nejspíše už i z mé předchozí tvorby je jasné, že si nevolím „jednoduché“ knihy. Hlavním důvodem je to, že se snažím ilustrovat ta díla, která si ráda přečtu a zároveň mě donutí k přemýšlení. Ilustrování jednoduchých textů mne moc nebaví a neuspokojuje. A právě radost z práce považuji za velmi důležitou.

2.2 Autor knihy — Fernando Pessoa

Fernando Pessoa patří k nejvýznamnějším portugalským literátům a jeho tvorba bývá přirovnávána k „našemu“ Franzi Kafkovi. Pessoa žil v letech 1888—1935 a velmi málo děl z jeho bohaté tvorby bylo vydáno za jeho života, většina textů se našla až po jeho smrti v truhle (27 543 textů, většinou ručně psaných — což ztěžuje jejich publikovatelnost).⁷

Nejvíce je Pessoa znám pro svoji heteronymní fikci. Svou tvorbu publikoval pod mnoha různými jmény, fiktivním autorem *Knihy neklidu* je Bernardo Soares.⁸ U Pessoa nejde jen o to, že by publikoval pod různými pseudonymy. Každá z jeho smyšlených osobností měla nejen své jméno, ale i svou národnost (psal v různých jazycích), datum narození a někdy i smrti, životní osud, horoskop, povolání atd. Jeho alter ega

⁷ PESSOA, Fernando. *Knihy neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289 s. ISBN 978-80-7203-912-8.

⁸ PESSOA, Fernando. *Knihy neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289 s. ISBN 978-80-7203-912-8.

mezi sebou vedla i dialogy a velká část z nich vytvořila svou svébytnou tvorbu. Mezi jeho nejznámější alter ega patří kromě Bernarda Soarese ještě Alberto Caeiro, Ricardo Reis a Álvaro de Campos.⁹

Pessoa se věnoval psaní prózy i poesie. Větší proslulosti dosáhl díky své básnické tvorbě, proto udivuje, že v *Knize neklidu* vyjadřuje vůči poesii své pohrdání a míní, že nemá k její tvorbě předpoklady.

K vydávání jeho děl dochází hlavně od devadesátých let. Česky byla vydána *Heteronyma* (Odeon, 1968, 1990), *Za noci našeho bytí* (Torst, 1995), *Bankéř anarchisty* (Argo, 1998), *Testament sebevraha barona de Teive*, *Ďáblova hodina* (Argo, 2001), *Opiárium a jiné básně Álvaro de Campos* (Paseka, 2003), *Faust* (Argo, 1997) a samozřejmě i *Knihy neklidu* (Odeon, 1992, Český spisovatel, 1995).¹⁰

2.3 Kniha neklidu a její obsah

Knihu neklidu považuji z Pessoovy tvorby za nejméně srozumitelnou. Je těžké ji zařadit do nějakého literárního žánru. Kniha bývá označována jako literární hlavolam a je popisována jako kniha absurdního bytí a zběsilého snění. Nikdy nebyla uzavřena, jedná se o soubor prozaických fragmentů různé stylistické a myšlenkové koncepce.¹¹ O typickou prózu se ovšem nejedná, není to typ knihy, kterou si přečtete na jeden zátah. Texty jsou na čtení poměrně náročné, pojednávají o filosofii, antropologii, sociologii, etice, politice, teorii poznání, metafyzice, o ideji Boha, estetice i literární teorii. Mně samotné trvalo půl roku, než jsem ji byla schopná přečíst celou.

Poprvé byla kniha vydána až v roce 1982, ale texty pochází zhruba z období let 1913—1934. Kniha vychází buď rozdělená do dvou částí nebo v jednom svazku. První texty vzniklé v letech 1913—1923 se totiž stylisticky liší od těch pozdějších vzniklých v letech 1929—1934 a sám Pessoa si nebyl jistý, jak s těmi rannějšími naložit a zda je vůbec uveřejnit.¹²

Mně osobně je také bližší druhá část knihy a proto jsem byla zpočátku rozhodnutá zpracovat jen ji. V první části jsou na můj vkus některé texty moc dekadentního

⁹ PESSOA, Fernando. *Knihy neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289 s. ISBN 978-80-7203-912-8.

¹⁰ PESSOA, Fernando. *Knihy neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289 s. ISBN 978-80-7203-912-8.

¹¹ KNIHA NEKLIDU [online]. 2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.kosmas.cz/knihy/134812/kniha-neklidu/>>

¹² PESSOA, Fernando. *Knihy neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289 s. ISBN 978-80-7203-912-8.

ražení a jejich patos mi není zrovna blízký. Ale nakonec mi přišlo líto zpracovat jen druhou polovinu knihy, práci bych považovala za nedokončenou a uvažování nad tím, že bych první polovinu knihy mohla ilustrovat až později ve svém volném čase, se mi nezdálo moc reálné. Takže jsem nakonec zpracovala Knihu neklidu celou, ale rozhodla jsem se ji rozdělit do dvou knih — lépe se čte a manipuluje se dvěma tenkými knihami než s jednou obsáhlou.

3 CÍL PRÁCE

Mým předsevzetím bylo vytvořit „krásnou“ knihu, jejíž součástí bude minimálně dvacet ilustrací. Technika zpracování nebyla předem určena, měla vyplynout postupně během práce. Každopádně nebylo cílem vytvořit bibliofilii tisknutou grafickou technikou, ale knihu rozmnožitelnou digitálním tiskem.

Mojí prvotní ideou nebylo vytvořit klasickou knihu s vysázeným celým textem knihy, chtěla jsem pracovat jen s výtažky z textu (možná jen ručně psanými či včleněnými do ilustrací), ale během práce na knize jsem tento postoj přehodnotila.

Pojetím ilustrací jsem si zpočátku nebyla vůbec jistá, vzhledem k tomu, že text knihy není jednoznačný. Jediné, co mi bylo jasné, bylo to, že ilustrace budou temné, jelikož text knihy vůbec veselým dojmem nepůsobí.

Neměla jsem ovšem vůbec ponětí, jak onu temnost a depresivnost knihy znázornit. Nechtěla jsem, aby kniha působila dekadentně, chtěla jsem se vyvarovat takových motivů, jako je např. lebka a další symboly smrti.

Jedinou jistotou tedy bylo to, že vznikne kniha, ať již bude jakákoliv.

Jelikož byla kniha již dříve ilustrována, chtěla jsem ji pojmout po svém a zcela jinak než předchozí autoři. U nás *Knihy neklidu* vyšla ve výtvarné úpravě Jiřího Vovse, který upravil i další knihy Fernanda Pessoa. *Knihu neklidu* ovšem neilustroval, doplnil ji jen upravenými fotografiemi z Pessoova života.

Vycházet jsem tedy mohla hlavně z úprav *Knihy neklidu* portugalskými ilustrátory a grafickými designéry. Podařilo se mi dohledat zejména práce současné (i studentské), s nimiž jsem mohla srovnávat své představy o knize. Bohužel musím říci, že většinu zpracování *Knihy neklidu* jsem shledala za povrchní. Autoři téměř vždy vycházeli jen z poznatku, že je Pessoa znám zejména pro svoji heteronymnost a tak ilustrace těžily právě jen z Pessoova zmnožení. Na ilustracích tak nacházíme např. Pessou s několika stíny nebo čtyři klobouky (které jsou pro něj typické). Této povrchnosti jsem se chtěla ve své práci vyhnout, chtěla jsem do jeho díla více proniknout a jít do hloubky. To bylo jediné, čím jsem si byla před započatím práce jistá.

4 PROCES PŘÍPRAVY

Proces přípravy práce na každém díle je u mne téměř totožný i když samotná zadání se liší. Vždy se zpočátku snažím zjistit, jak se s podobným tématem popasovali jiní autoři. Začátek každé práce je pro mne totiž velmi obtížný a tohle mi velmi pomáhá ho překonat.

Naštěstí mám na svém počítači již velmi bohatou databázi obrázků obsahující několik tisíc ilustrací, kreseb a komiksů od autorů různých národností. Jedná se hlavně o výtvarníky současné. Nejvíce blízkými mým představám o *Knize neklidu* jsem shledala zejména práce současných ilustrátorů Marka Welshe¹³, Takahira Kimury¹⁴, Kataríny Cakové¹⁵ a hlavně Sophie Loubere¹⁶. Z kreseb zmíněných autorů číší zoufalství a beznaděj, což byly moje první představy o ilustracích pro *Knihu neklidu* (ještě před tím, než jsem si knihu celou přečetla). Ale zároveň vybraná díla obsahovala motivy, které jsem ve svých ilustracích využít nechtěla — motivy smrti, křičející lidé či fragmentárnost. Tyto motivy jsem buď považovala mírně za prvoplánové nebo jsem je již využila u jiných prací.

Dalším impulsem na začátku tvorby bylo vyhledání obrazové dokumentace k postavě Fernanda Pessoa. Kniha neklidu je totiž v podstatě jeho deníkem a výrazem jeho duše. Kromě fotografií samotného Pessoa šlo hlavně o fotografie Portugalska, zejména Lisabonu, ve kterém žil. Cenné pro mne bylo i vyhledání skenů jeho deníků a dalších všemožných rukopisných zápisků, které jsem chtěla zakomponovat do své verze knihy.

Dalším vzhledem do doby, kdy Pessoa žil, byla pro mne výstava Carlose Relvase, která se konala během loňského léta 2013 v Pardubicích. Jedná se o portugalského průkopníka fotografie, který sice nebyl přímo Pessovým současníkem, ale aspoň část života ve stejné době žil. Relvas vytvářel zejména fotografické portréty, ale i zátiší, z nichž některá působí téměř surreálně.¹⁷

¹³ MARK WELSH [online]. 2014 [cit. 2014-03-30]. Dostupný z WWW: <[online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <http://www.coroflot.com/mark_welsh>

¹⁴ TAKAHIRO KIMURA [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<https://www.behance.net/FACEFUL>>

¹⁵ KATARÍNA ČAKOVÁ [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://katarinacakova.blogspot.cz>>

¹⁶ SOPHIE LOUBERE [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<https://www.behance.net/sophieloubere>>

¹⁷ RELVAS [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.gmpardubice.cz/pozvanka-na-vernizaz-vystavy-lide-z-goleg>>

5 PROCES TVORBY

Jelikož jsme netvořila volné, ale užité dílo, tak hlavním inspiračním zdrojem mi samozřejmě musel být samotný text knihy, během jehož pročítání jsem si dělala výpisky, z nichž jsem pak částečně při kreslení vycházela. Ale i když text shledávám myšlenkově za úžasný, bylo těžké z něj přímo čerpat náměty pro ilustrace. Jen krásný citát totiž většinou jako motiv pro ilustraci nestačí.

5.1 Formát knihy

Samozřejmě je před započítím samotného kreslení důležité určení formátu ilustrací a samotné knihy, s nímž by se počítalo již během skicování. Formát knihy by měl dle mého názoru na první pohled napovídat, jaký je její obsah. Vzhledem k tomu, že text knihy je docela netradiční, tak je takový i její formát. K existenciálnímu ladění knihy se dle mého názoru velmi hodí výrazně úzký formát. Já jsem se rozhodla zvolit rozměry 15,5 x 30 cm (čistý formát ilustrací se spadávkami 16,5 x 32 cm), přičemž na výšku je kniha skoro dvakrát větší než na šířku a při dvoustránkách tvoří téměř čtverec.

5.2 Digitalizace textu

Knihá neklidu nepatří zrovna mezi všeobecně známé knihy, tudíž její zdigitalizovaný text bohužel nikde na internetu k dispozici není a musela jsem si jej tedy k sazbě zpracovat sama, což je poněkud monotónní práce.

Stránky knihy jsem oskenovala černobíle do formátu PDF a následně je pomocí funkce rozpoznání textu OCR v programu Adobe Acrobat zdigitalizovala. Bohužel tento program není stoprocentně dokonalý a nedokáže rozpoznat veškerý text bez chyb. Po digitalizaci tedy musela následovat velmi zdlouhavá korektura textu, během které jsem se snažila vyhledat všechny nedostatky. Vzhledem k náročnosti textu bylo nutné si text přečíst minimálně třikrát — přičemž jednou pro jistotu i v tištěné podobě, při které jsem si ověřila i vhodnost zvoleného písma. Ale i přesto si bohužel nemohu být jistá tím, zda se mi podařilo najít v textu všechny nedostatky.

5.3 Volba techniky ilustrování

Po zvolení formátu knihy jsem se již mohla vrhnout na skicování ilustrací. Zpočátku ovšem nešlo o hledání samotných námětů ilustrací, ale spíše o zkoušení různých technik a stylů. Zvolit výslednou techniku bylo obtížné, zkoušela jsem jak jemnou kresbu tužkou, tak kresbu tuší, lavírování a zejména různé kombinace scratchboardu s dalšími médii (tužka, křída, tuš, pastelka), což se nakonec ukázalo jako nejvhodnější řešení.

Pokud jde o náměty ilustrací, tak jsem zpočátku pracovala hlavně s portrétem Fernanda Pessoy či křičejícími ústy.

Dalšími nápady byla práce s fragmentárností kreseb, mačkáním papíru a jeho následným nasprejováním a dokreslením či s kombinací textu a kresby, s tónovaným papírem, kombinace s fotografií, změna poměru velikostí, kombinace pozitivní a negativní kresby, rozmazanost, deformace tvarů či vrstvení.

6 TECHNOLOGICKÁ SPECIFIKA

6.1 Scratchboard

Jak jsem již zmínila, ilustrace vznikly zejména pomocí techniky scratchboard, neboli vyškrabávání. Je to technika pracující se světlem a tmou a v poslední době začíná být poměrně oblíbená a rozšířená.

Běžně se pracuje na destičky k tomu určené, které se dají dnes koupit téměř v každém hračkářství i s příslušným škrábátkem, ale jsou k dostání už i s předtištěným obrázkem a jen v malém formátu. Jsou tedy určeny primárně dětem.

Tato technika kreslení je nejspíš známá každému dítěti ze školky, kde je založena na vytvoření barevného podkladu voskovkami a jeho zatření černou tuší, která se následně proškrabává a tím vzniká kresba.

K dostání jsou samozřejmě i desky bez předtištěného motivu určené pro uměleckou tvorbu, ale nejsem si jistá, zda se dají v Česku vůbec zakoupit a jejich ceny v zahraničních e-shopech nejsou zrovna nejnižší a jsou k dostání jen ve standartních formátech.

Originální desky na scratchboard jsou vyrobeny ze tří vrstev. První je ze silnějšího kartonu, na němž je bílá vrstva z kaolinu, na kterou je nanесena velmi tenká vrstva černé tuše. Ale jelikož jsem nechtěla do desek jen škrábat, ale také na ně kreslit, tak jsou pro můj účel nevhodné. Jejich povrch je totiž moc hladký a bez struktury, takže jsem si vytvořila desky dle svého postupu.

6.2 Výroba škrábacích destiček

S výrobou škrábacích destiček mám už zkušenosti z předešlé tvorby. Jejich princip je podobný jako u těch kupovaných, skládají se z vrstvy podkladové, z vrstvy bílé, na kterou se proškrabává a z horní proškrabávané tmavé vrstvy.

Podkladová vrstva je v mém případě tvořena sololitovou deskou, kterou jsem se zpočátku snažila nahradit kaširovanou lepenkou, jelikož je skladnější, lehčí a dostupnější, ale výsledky kreslení nedosahovaly takové kvality jako při použití sololi-

tu a tudíž mi nezbývalo nic jiného, než si nechat nařezat na míru sololitové desky a doufat, že se později nerozhodnu pro změnu formátu.

Bílou vrstvu tvoří celkem šest vrstev. Tři spodní jsou natřeny bílým balakrylem, další tři bílým latexem. Oproti dřívějším pokusům s touto technikou jsem tedy přidala ještě jednu latexovou vrstvu navíc. Kombinace balakrylu a latexu se mi velmi osvědčila a tak nebyl důvod ji měnit.

Poslední povrchová vrstva je vytvořena pomocí akrylového spreje čokoládového odstínu. Po nastříkání je třeba nechat desky řádně vyschnout, nejlépe aspoň 24 hodin, jinak při škrábání hrozí jejich snadné zašpinění, následované zbytečně dlouhou retuší v počítači.

6.3 Škrábání a kreslení

Ke škrábání do desky se prodávají speciální škrábátka, ale dá se pracovat v podstatě čímkoliv, co je ostré — jehlou, špendlíkem či odlamovacím nožem. Já k tomuto účelu používám vyměnitelnou čepel odlamovacího nože, kterou si pro jistotu omotávám krepovou lepící páskou, abych se při práci neporanila. Sice se tyto čepele docela rychle otupí, ale pro moje účely jsou zcela dostačující a jde s nimi vyškrábat jak velmi jemná linka, tak i kresba hrubšího charakteru.

Kresby jsem si předkreslovala bílým pastelem, který jde velmi snadno z desky smazat. Po předkreslení motivu mi už nic nebránilo ve vyškrabávání a kreslení.

Natřené desky mají příjemnou strukturu, čehož jsem využila tím, že jsem na ně kreslila bílou (nebo červenou) pastelkou КОН-1-NOOR Mondeluz, která je rozmívatelná vodou a tak šla v případě korektury docela dobře dolů.

V pár případech jsem použila i bílou temperu, ale příliš se mi její kombinace se scratchboardem neosvědčila a od jejího užití jsem upustila.

7 POPIS DÍLA

„Číst znamená snít pod vedením někoho jiného. Číst špatně a nepozorně znamená vymanit se z cizího vedení. Povrchnost ve vzdělání je nejlepší způsob, jak číst dobře a do hloubky.“¹⁸

Fernando Pessoa

7.1 Popis ilustrování

Ilustrace ke knize jsem tvořila pod vlivem textu *Knihy neklidu*, ale v žádném případě jej přesně neopisují. Nerada bych případným čtenářům vnucovala svůj názor na to, co chce Pessoa svými texty říci.

Nesnažila jsem se jimi popisně znázornit text knihy, spíš jsem se jím jen volně inspirovala. Vlastně jsem při práci postupovala přesně naopak než u knih předchozích. V dřívějších případech jsem vždy vycházela z textu, který jsem si neustále četla znovu a znovu a hledala ústřední motivy pro ilustraci. V tomto případě jsem to ale nepovažovala vůbec za nutné, jelikož kniha „nemá žádný děj“.

Nepříběhovost knihy se dá považovat za výhodu i nevýhodu. Na jednu stranu jsem se neměla při kreslení moc čím inspirovat, na druhou stranu jsem měla ohledně motivů ilustrací poměrně volnou ruku.

Ale pořád jsem musela mít při tvorbě na mysli náladu a atmosféru knihy, které jsem se snažila držet. Tuto náladu bych nazvala jako „tichý neklid“, který by měly ilustrace vyzařovat.

Občas jsem se při práci dostávala do stavů, v nichž jsem nevěděla jak dál. I když jsem měla v podobě skic spoustu nápadů, nevěděla jsem, jak je převést do finální podoby.

Přestože ilustrace nevznikaly přesně dle textu, tak se domnívám, že se mi podařilo do nálady knihy trefit. Když jsem si ji totiž potom následně znovu četla, tak mne vždy hned napadlo, která ilustrace přesně k danému textu sedí.

Nakonec jsem nevytvořila dvacet ilustrací, jak jsem měla původně v plánu, ale vzniklo jich dvakrát více, tedy čtyřicet. Pětadvacet jich je celostranných a patnáct dvoustranných.

¹⁸ PESSOA, Fernando. *Knihy neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289s. ISBN 978-80-7203-912-8.

7.2 Charakteristika ilustrací

Tak jako ovšem nedokážu racionálně vysvětlit, proč mne přitahuje tematika bytí a nebytí, smyslu života a (ne)existence Boha (když jsem nevěřící), tak také nedokážu vysvětlit, co přesně mé ilustrace ke *Knize neklidu* znázorňují.

Při jejich tvorbě jsem se odrazila od jednoho nápadu svého vedoucího diplomové práce prof. akad. mal. Borise Jirků. Poradil mi jako jeden z námětů pro ilustraci stín kočky táhnoucí tramvaj. Jelikož to nebyl můj nápad, tak jsem jej samozřejmě nemohla použít, ale význam měl pro mě velký. Byl mi inspirací pro moji ilustraci s letícím holubem táhnoucím za sebou ve vzduchu tramvaj. Od tohoto okamžiku mi šla práce na ilustracích již mnohem snadněji. Vždy jsem se snažila vycházet z určité ne-logičnosti, která třeba ani není na první pohled patrná.

A tak se na ilustracích objevují takové motivy jako ryba plující po ulici, plná ulice levitujících deštníků či pověšené prádlo měnící se v člověka. Visící prádlo se na mých kresbách objevuje častěji. Shlédla jsem totiž mnoho fotografií Lisabonu a schnoucí prádlo na šňůře tam visí snad z každého okna.

Nejtypičtějšimi symboly Lisabonu jsou ovšem ikonické žluté tramvaje a lanovky a proto nemohly v knize chybět a najdeme je na několika ilustracích.

Na některých kresbách je znázorněn sám autor knihy Fernando Pessoa. Zvažovala jsem i to, že by se objevoval na většině ilustrací, ale nakonec jsem od tohoto záměru ustoupila. Vždyť přece knihu ani pod svým jménem nepsal a měl tolik různých svých osobností...

Častým motivem snů bývá snaha vzlétnout. Tento motiv se na mých ilustracích nachází často — ať už jde o zmíněnou ilustraci s holubem nebo o pohled z kavárny ven na ulici s plujícími loďkami ve vzduchu.

Dalším námětem ilustrací je zakrývání — to můžeme naleznout na ilustraci se sedícím mužem s plaměnáky, který má zakrytý obličej látkou nebo na ilustraci s muži, kteří mají přes hlavu pytle a píší na psacích strojích. Skrytá je pro nás i žena na ilustraci se sítí, z jejíhož obličeje vidíme jen její oko. Tento motiv se často objevuje

v surrealistických dílech, nejznámější je asi obraz Reného Magritta Milenci, z českých autorů vytvořil podobný námět sochař Vincenc Makovský (socha Dívka s děckem). Právě surrealismus mi byl jednou z inspirací při mé tvorbě.

Všechny ilustrace jsem se snažila spojit do jednoho velkého obrazu a tak by na sebe měly aspoň trochu navazovat. Ale toto navazování bylo velmi těžké přenést do počítače.

Své ilustrace bych charakterizovala jako realistické kresby s důrazem na hru světla a stínu. Použila jsem pro ně typickou hru s velkými tmavými plochami v kontrastu s jemnou kresbou. Pro kresbu ploch jsem často využila bílou pastelku, díky níž vyniká struktura natírání sololitu a plochy díky tomu nepůsobí jednolitým dojmem. V několika případech je pastelka využita i k lineární kresbě, která ilustrace oživuje.

7.3 Volba písma

Nejsem grafický designér a tak je u mne vždy volba písma během na dlouhou trať. Sice je výhodné mít počítač plný písem, ale zvolit z nich to nejvhodnější k danému účelu je pak velmi těžké. Po velmi dlouhém výběru, kdy jsem si písma vyzkoušela při sazbě knižního i titulkového textu a po té, co jsem si je vytiskla na papír v reálné velikosti, jsem se nakonec rozhodla pro font Cardo. Velkou konkurencí mu ovšem byla i písma Comenia Serif a Noticia. Zatímco ovšem Comenia od Františka Štorma působila krásně jednoduše v sazbě knihy, v sazbě titulků již tak zajímavě nevypadala, jelikož se k tomuto typu knihy hodí spíše písmo s více ostrým tvaroslovím. To má sice právě Noticia, ale ta se zase ukázala problematickou při sazbě delších textů do bloku. A tak tedy u mne vyhrálo Cardo, které při sazbě knihy tvoří krásně šedou jednolitou plochu bez řek a přitom má i výraznou ostře řezanou kresbu při zvětšení na nadpisy. Krom toho jeho kurzivní verzi považuji za velmi vydařenou.

Samozřejmě jsem mohla zvolit také jedno písmo pro sazbu textu knihy a jiné písmo zase pro sazbu titulků, ale domnívám se, že pro sazbu knihy je dostačující volba jen jednoho fontu. Jinak bych nejspíše volila v případě, že by se v textu objevo-

valy dlouhé nadpisy kapitol. Těchto případů je ovšem v knize takové minimum, že by se titulkové písmo v knize téměř nevyskytovalo (jen v názvu knihy) a proto pro jeho volbu nebyl důvod.

Cardo je antikvovým písmem renesančního typu inspirované písmem Bembo Francesca Griffa pro Manutiovu tiskárnu.^{19,20} Písmo je pověstné dobrou čitelností a právě proto jsou stále vytvářeny jeho nové modifikace. Dodnes Bembo patří mezi grafiky k nejoblíbenějším písmům.²¹

Autorem Carda je typograf David Perry a jedná se o současnou verzi renesanční antikvy.²² Písmo má poměrně malou střední výšku písma, což je ovšem pro renesanční písma typické. Samozřejmostí jsou u písma ligatury, skákavé číslice i kapitálky.

Diakritická znaménka tohoto písma se mi zpočátku zdála málo výrazná (hlavně háčky a čárky nad písmeny), ale naštěstí je to jen problém zobrazení na počítači a při tisku písmo působí dobře. To jsem si mohla ověřit i během korektury textu knihy, kdy jsem ji několikrát přečetla — v digitální i tištěné verzi.

7.4 Sazba

Tak jako by mělo ilustrování předcházet zvolení formátu knihy, tak by mělo sazba předcházet zvolení zrcadla sazby. Vzhledem k atypickému úzkému formátu knih jsem nemohla zvolit příliš velké vnitřní a vnější okraje a tudíž mají 2,5 cm u hřbetu a 2 cm při vnějším okraji. Jelikož však knihy nejsou nijak tlusté (díky rozdělení *Knihy neklidu* do dvou svazků), tak tyto okraje považuji za dostačující a čitelnost knih nezhoršují. U dolních a horních okrajů jsem šla ovšem proti vžitým pravidlům a nezvolila jsem jako větší ty spodní, ale naopak ty horní. Text *Knihy neklidu* není zrovna typický a tak je zvoleno i atypické zrcadlo sazby. Tudíž rozměry horních okrajů činí 4 cm, dolní okraje mají 3 cm.

Sazba knih je zvolena do bloku se zarovnáním posledního řádku doleva, což je klasický typ sazby pro beletrii. Jiný typ sazby by dle mne zhoršoval čitelnost textu. Ale

¹⁹ SCHOLAR FONTS [online]. 2014 [cit. 2014-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://scholarfonts.net/cardofnt.html>>

²⁰ HLAVSA, Oldřich. *Typografická písma latinská*. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 494 s.

²¹ GRAFIKA [online]. 2014 [cit. 2014-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.grafika.cz/rubriky/sazba/vysledky-ankety-10-nejoblibenejsich-pisem-130189cz>>

²² SCHOLAR FONTS [online]. 2014 [cit. 2014-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://scholarfonts.net/cardofnt.html>>

je mi jasné, že kdybych si zvolila jen sazbu zarovnanou doleva, tak bych si usnadnila velké množství mechanické práce.

Lepší čitelnost textu zlepšuje rovněž odsazení prvního řádku odstavce o 3mm.

Text je sázen písmem Cardo o velikosti 10 bodů, což je klasická velikost, používaná při sazbě beletrie pro dospělé čtenáře. Proklad jsem zvolila na 13 bodů. Při větším prokladu již byla sazba díravá, při menším prokladu by došlo v některých případech ke slití písmen nad sebou.

Paginace v knihách se nachází v dolní části stránky u jejího hřbetu a použila jsem pro ni stejnou velikost písma jako pro text knihy. Nemám totiž v oblibě, pokud paginace na sebe zbytečně poutá velkou pozornost, ale ani pokud ji musím na stránce složitě hledat — je to přece jen jeden z hlavních navigačních prvků v knize.

K vyznačování v textu jsem užila obou dalších řezů písma Cardo. Pro nadpisy a číslování kapitol je použito řezu Bold, pro podnadpisy (data vedle čísla kapitol) a vyznačování v textu je použito kurzivní verze písma.

V textu knihy se nachází rovněž pár poznámek po čarou. Ty jsem vysázela kurzivní verzí písma ve velikosti 8 bodů. Od zbytku textu jsou odděleny tenkou černou linkou, která by na sebe neměla poutat přílišnou pozornost.

Použila jsem zde rovněž optické zarovnání okrajů neboli zavěšenou interpunkci, která opticky vylepšuje vzhled textového bloku tím, že vysunuje drobnou interpunkci mimo sazební obrazec.²³

Samozřejmostí při typografické úpravě bylo omezení dělení slov jen na pět pod sebou a přesun jednopísmenných slov z konce řádku.²⁴ Zbavila jsem se i všech parchantů — východových řádků.²⁵

7.5 Mikrotypografie

Nejvíce práce při sazbě je ovšem s tím, co je nejméně postřehnutelné a to je úprava sazby dlouhých textů.

Kromě užití klasických mezer jsem zde použila rovněž mezery nerozdělitelné (kte-

²³ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. 224 s. ISBN 978-80-7294-393-7.

²⁴ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. 224 s. ISBN 978-80-7294-393-7.

²⁵ KOČIČKA, Pavel a Filip BLAŽEK. *Praktická typografie*. 2. vyd. Brno: Computer Press, 2007. 288 s. ISBN 80-7226-385-4.

ré zabránily výskytu jednopísmených slov na konci řádků); mezery vlasové, které zabránily slití některých znaků dohromady (což byl hlavně problém levé zavorky a písmena j); tak rovněž mezeru čtverčikovou, jež mi posloužila zejména k oddělení čísel kapitol od jejich případných názvů či dat.

Pomlčky jsem se rozhodla zvolit dlouhé čtverčikové, které jsou dle mého názoru pro sazbu „krásné“ knihy vhodnější a výraznější. Kolem pomlček jsou kladeny šestinové mezery, které kompenzují vznikající světlá místa v sazbě.²⁶

Jistá jsem si nebyla při sazbě výpustky (trojtečky) v případě, kdy se vyskytuje na začátku věty. Nebylo mi jasné, zda mezi ní a slovem použít mezislovní mezeru, či ji sázet přímo k slovu, odborná literatury se v tomto neshoduje. Nakonec jsem se rozhodla ji přasadit přímo k slovu.

7.6 Vnější struktura knihy

7.6.1 Přebal

Vnější podoba knihy by měla být v jednotě s tou vnitřní, nemám ráda, když přebal knihy klame a je zcela odlišný od toho, co nalezneme uvnitř. Ale hlavním účelem přebalu je nalákat případného kupujícího a tak musí i lahodit oku. U krásné knihy (a zvláště u školní práce) ovšem není třeba se ohlížet na její prodejnost.

Na přebaly jsem použila ilustrace z knih, které jsem nějakým způsobem upravila (zvětšila/zmenšila). Ilustrace na přebalech hrají prim, názvy knih jsou vysázeny také fontem Cardo a to poměrně malou velikostí a tmavým písmem, tudíž jsou téměř nečitelné. Důvodem je samotná povaha knih, kdy texty musely být téměř luštěny z rukopisů a některé části *Knihy neklidu* se rozluštit vůbec nepodařilo.

Název knihy a jméno autora jsou od sebe odděleny lomítkem, které má kolem sebe čtverčikové mezery.

Poloha textu na stránce se odvíjí od zrcadla sazby vnitřní části knihy.

Přebal má poměrně výrazné klopky. Kniha je úzká a aby z knihy přebal při otevření nepadal, tak to jinak ani vyřešit nešlo. Na klopách nalezneme informace o autorovi knihy i o *Knize neklidu* samotné.

²⁶ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. 224 s. ISBN 978-80-7294-393-7.

Rozměry přebalu mi neumožnily výběr papíru, ten je možný jen u formátů do A3+ a tak jsem musela zůstat u lesklého papíru, který se používá k tisku na plotru. O tisk na vlastní papír o rozměrech B1 jsem se sice pokoušela, ale bohužel nedopadl vůbec dobře — došlo k výrazné změně barev.

7.6.2 Obal

Obal knihy již více navazuje na vnitřek knihy tím, že předjímá svým motivem předádky knihy, s kterými ho spojuje použití Pessooova rukopisu. Ten je zde ovšem n rozdíl od předádek méně výrazný a čitelný, což ho zase váže s nečitelností textu na přebalu knih. Pro každou z knih byl zvolen jiný motiv rukopisných textů.

7.6.3 Vazba a schránka na knihy, kapitálky, záložky

Použila jsem klasickou pevnou vazbu typu V8 s deskami ze silnější kaširované lepenky s kombinovaným potahem z papíru a plátna. Plátnem je pro větší pevnost potažen hřbet knih. Raději bych použila potažení plátnem na celou knihu, ale to by mi neumožnilo potisk obalu.

Ze stejného důvodu je papírová i schránka na knihy, která drží obě knihy u sebe. Schránka je potažena luxusním hnědým papírem FLAMENGO s efektem ražby za tepla a černým papírem ARTELIBRIS.^{27,28} Na jeho přední straně a hřbetu je vytištěno jméno autora a název knihy. Domnívám se, že obal na knihy působí poměrně slavnostním dojmem a dodává knihám na vážnosti.

Kapitálky knih jsou ušity ručně z bavlnek v černé a světle hnědé barvě. Součástí knih jsou i záložky z hnědé stuhy.

7.7 Vnitřní struktura knihy

Vnitřní část knihy je vytištěna na papíru POP-SET barvy slonové kosti, jehož gramáž činí 120 g/m².²⁹ Tónované papíry totiž přispívají k lepší čitelnosti textu tím, že kontrast mezi černým textem a prázdnou plochou na nich není tak velký jako u bílého papíru a při čtení se oči tak rychle neunaví. Nebělené papíry rovněž lépe sají barvu, čímž mírně rozšiřují duktus písma a zároveň zmenšují všechny jeho ostré hrany a napojení.³⁰

²⁷ FLAMENGO [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://grandpapier.cz/e-shop/flamengo-29/>>

²⁸ ARTELIBRIS [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://grandpapier.cz/e-shop/artelibris-90/>>

²⁹ POP-SET [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://grandpapier.cz/e-shop/kolekce/pop-set-82/23>>

³⁰ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. 224 s. ISBN 978-80-7294-393-7.

7.7.1 Předsádky

Pro předsádky jsem zvolila stejný typ papíru, jen ve větší gramáži — 170 g/m².³¹

Jak jsem již zmínila, je na nich použito rukopisu Fernanda Pessoy. Pomocí skenů jeho deníků, které se mi podařilo na internetu najít, jsem vytvořila z jeho rukou psaných zápisků v programu Adobe Photoshop různé kompozice, z nichž jsem nakonec vybrala pro každou knihu jednu.

Na tmavě hnědém pozadí zde nalezneme světlé texty v různých odstínech hnědé a rozličných velikostech, tak aby tvořily zajímavou a dynamickou kompozici.

7.7.2 Signet, patitul, frontispis, titul

Signet a patitul jsem spojila a dala na jednu stránku. Důvodem byla malá velikost signetu, pokud se tak dá vůbec nazvat. Jedná se vlastně jen o název školy napsaný kapitálkami. Sice má naše fakulta i své logo, ale to se mi nelíbí natolik, abych jej použila a proto jsem to vyřešila tímto způsobem.

Patitul a signet jsou tedy vysázeny stejnou velikostí písma Cardo jako text v knize. Jejich poloha na stránce odpovídá zrcadlu sazby.

Frontispis s titulem knihy netvoří dvoustranu, frontispis zabírá stranu levou, titul stranu pravou. Na frontispisech jsou použity trochu upravené ilustrace z knihy. Titul knihy opět navazuje na zrcadlo sazby, ale i na ilustrace, kdy je v jedné linii s výrazným prvkem z ní (linie šňůry či oči ženy).

Titul je ještě doplněn o informaci o mé osobě, která je ve stejné výšce jako signet na předcházející dvoustraně.

7.7.3 Vakáty

Prázdné stránky dle mne do krásné knihy patří, jelikož v jejím případě není třeba šetřit a nevádí, že se rozsah knihy poměrně o dost zvětší. Vakáty jsem užila za každou ilustrací, u dvoustranných ilustrací i na stranách před nimi. Ilustrace jsou totiž tmavé a i při poměrně vysoké gramáži papíru prosvítají a zhoršovaly by tak čitelnost textu. Zároveň dávají knize určitou dynamiku a kniha nepůsobí přeplněně.

³¹ POP-SET [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://grandpapier.cz/e-shop/kolekce/pop-set-82/36>>

7.7.4 Tiráž

Tiráž knihy je vysázena oproti zbytku knihy na střed a je poměrně obsáhlá. Snažila jsem se do ní dát všechny důležité informace, tak jak bylo dříve zvykem a které mi často v současných knihách chybí — nejen jména autorů, ale i typ písma a papíru.

Každý výtisk knihy je číslovaný.

8 PŘÍNOS PRÁCE PRO DANÝ OBOR

Přínos mé diplomové práce po obor musí posoudit jiní, pro mne bylo důležité při procesu práce něco jiného. Chtěla jsem si hlavně zakreslit, jako kdyby to bylo naposledy. Je to moje poslední školní práce a kdoví, zda ještě budu mít příležitost nějakou knihu ilustrovat a zcela ji pojmout po svém.

Dle mého názoru je škoda, že v dnešní době téměř nevychází ilustrované knihy určené dospělým čtenářům. Domnívám se, že i ti by takové knihy ocenili. Dříve ilustrování beletrie bylo běžné a nechápu, proč tomu není tak i dnes. Samozřejmě jsou ilustrované knihy dražší a asi by hůře hledaly svého kupce, ale použití černobílých ilustrací by tisk jistě o moc nezdražilo.

Kdy se vlastně s ilustrováním knih pro dospělé přestalo a proč? Po celá staletí bylo běžnou věcí a dnes si nakladatelé vystačí jen s obrázkem z fotobanky použitým na přebalu knihy. Kniha přece není spotřebním zbožím, které po přečtení musíme odložit a zapomenout na něj. Kniha by měla sloužit k tomu, že se k ní budeme stále rádi vracet a listovat v ní. A nemusí to být jen kvůli jejímu textu, ale i kvůli tomu, jak působí celkově, čemuž ilustrace mohou velkou měrou pomoci. Je škoda, že si to ti, kteří knihy vydávají, neuvědomují.

Kniha nemusí být ilustrovaná od začátku až po konec, stačily by jen kvalitní ilustrace na přebalu a případně na frontispisu. Pořád by to bylo lepší než to, co vidíme na pultech knihkupectví dnes. Když si chci např. v knihovně půjčit knihu, ale její přebal je tak ošklivý, že se stydím číst si ji na veřejnosti a raději si ji tedy zabalím do novinového papíru, tak mne to velmi mrzí.

Je mi jasné, že vizuální stránka knih není pro většinu čtenářů důležitá a tuhle tristní situaci nejspíše vnímáme jen my umělci, kteří se knižní kulturou zabýváme a ještě okruh nadšenců krásné knihy. Ale právě knihy, s kterými jsme v kontaktu téměř každodenně, by nás mohly postupně vychovávat k určité vizuální gramotnosti, kterou bychom postupně začali automaticky vyžadovat.

Rozpor v chápání úlohy ilustrace v knize krásně ukazují dva citáty z ilustrátorské konference ПИКТО v Piešťanech z loňského roku:

„Trvám na tom, že ilustrácia nie je voľné umenie, ale služba.“

Zuzana Šeršeňová, editorka Slovartu

„Chceme si zailustrovať!“

Tomáš Klepoch, ilustrátor a grafik

Editorka Slovartu považuje např. knihy Baobabu či Martina Peciny za uměleckou exhibici.³² Přitom právě jejich knihy patří k tomu nejlepšímu, co je u nás k dostání a zaslouží si obdiv.

Dokud se tento pohled nakladatelů na výtvarnou stránku nezmění, tak budou knihy stále vypadat tristně, což je škoda vzhledem k tomu, co vzniká na půdě vysokých uměleckých škol. Většina školních prací je na mnohem vyšší úrovni než knihy, které na pultech knihkupectví dnes najdeme.

8.1 Další autoři

Pro zhodnocení mého přínosu pro obor je rovněž důležité poukázat na práce jiných autorů, kteří zpracovali stejné téma.

8.1.1 Jiří Voves

V první řadě musím zmínit tohoto českého výtvarníka, jelikož s ním mám Pessoaovy knihy nejvíce spojené — obzvláště mi je blízké jeho zpracování *Fausta*. Při jeho výtvarné úpravě dostal větší prostor než u ostatních knih. *Fausta* nejen upravil graficky, ale také jej bohatě ilustroval a kniha je rovněž vytištěna na krásném papíře a dá se označit za knihu krásnou. Styl i náměty jeho ilustrací jsou mi velké blízké a během ilustrování *Fausta* jsme zjistila, že máme i podobné nápady a tak jsem si musela prohlížení knihy po dobu práce na ní zakazovat.

Pro Vovse je typické hledání paměti lidí, věcí a přírody, jeho kresby jsou často velmi jednoduché a abstraktní a přitom působí velmi silným dojmem.³³ Jsou ohromně citlivé a každý si v nich může najít to své. Dle mého názoru má jeho tvorba velmi blízko k dílům Václava Boštíka, který patří rovněž k mým oblíbeným malířům.

³² ASOCIÁCIA ILUSTRÁTOROV. *Správa z prvej ilustrátorskej konferencie na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava: ASIL, 2013. 56 s.

³³ JIŘÍ VOVES [online]. 2014 [cit. 2014-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.dorka.cz/?module=dokument&action=display_dokument&id=82>

8. 1. 2 Robert V. Novák

Dalším z Čechů, kteří se věnovali tvorbě Fernanda Pessoa je významný český grafický designér Robert V. Novák. Ten neupravil přímo žádný text Pessoa, jen si pro svou potěchu vytvořil v roce 2007 *Špinavou brožuru* inspirovanou texty Fernanda Pessoa.³⁴ Jedná se o černobíle tištěný sešit s fotomontážemi.

8. 1. 3 Ana Boavida

Ana Boavida je rovněž grafickou designérkou. Pochází stejně jako Pessoa z Portugalska a velmi mne zaujala její úprava knižního obalu sbírky *Poselství*.³⁵ Ten je pojat velmi minimalisticky, strana je rozdělena barevnými plochami v přírodních odstínech hnědé a béžové, přičemž ta horní tmavší naznačuje klobouk, ta spodní Pessoaovu tvář, na níž jsou jednoduše nakresleny brýle a knír.

8. 1. 4 Jackie Lehmann

Ilustrované přebaly k Pessooovým knihám vytvořila Jackie Lehmann, mladá americká výtvarnice.³⁶ Jednou z jí tří upravených knih je právě i *Knihla neklidu*. Všechny knihy jsou pojednány v podobném duchu, jedná se o černobílé lavírované malby na bílé ploše. Na *Knize neklidu* je „postava bez těla“ — oblečení a levitující klobouk a vzhůru nohama další čtyři takové „postavy“. Ty mají zřejmě symbolizovat Pessoaovu další alter ega. Přebaly působí poměrně svěžím a příjemným dojmem.

8. 1. 5 Sofia Miranda

Principu zmnožení Pessoa vyžívá i Portugalka Sofia Miranda³⁷. Graficky upravila čtyři knihy čtyř Pessooových heteronym. Obaly knih při položení vedle sebe tvoří motiv čtyř překrývajících se klobouků, které jsou pojednány ve výrazných barvách.

8. 1. 6 Richard Serra

Mimo obor ilustrace se tvorbou Fernanda Pessoa inspiroval rovněž věhlasný minimalistický a konceptuální sochař Richard Serra. Objekt, který se přímo nazývá *Fernando Pessoa*, vytvořil v letech 2007—2008.³⁸

³⁴ ROBERT V. NOVÁK [online]. 2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.kulturissimo.cz/index.php?robert-v-novak-plzen&detail=1517>>

³⁵ ARTE FACTO [online]. 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://arte-factoheresperversoes.blogspot.cz/2012/10/ana-boavida.html>>

³⁶ CARGO COLLECTIVE [online]. 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://cargocollective.com/jackielehmann>>

³⁷ SOFIA MIRANDA [online]. 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupný z WWW: <https://www.behance.net/sofia_miranda>

³⁸ RICHARD SERRA [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.gagosian.com/exhibitions/may-21-2009--richard-serra>>

„Jsme často v našem utrpení velmi osamělí. V optimistickém světě, který uctívá úspěch, je naše utrpení považováno za ostudné. Nemůžeme utrpení ze života odstranit, ale můžeme se naučit lépe trpět — to znamená bez pocitu pronásledování nebo dojmu, že jsme byli nespravedlivě vybráni k trápení.“³⁹

Fernando Pessoa je temné monumentální dílo Richarda Serry, práce nepopírající naše utrpení. Nijak se nevymyká z toho, co od Serry známe, jedná se o rozměrnou ocelovou deskou (900 x 300 x 20 cm) umístěnou do prostoru galerie, která svým umístěním do prostoru znejišťuje diváka, jenž si nemůže být jistý tím, zda ho deska nezavalí steně, jako jej může zavalit smutek.⁴⁰

8. 1. 7 René Magritte

Nejblíže mým ilustracím je ovšem tvorba belgického surrealisty Reného Magritta (1898–1967). Jeho obrazy působí klidným dojmem, ale přitom víme, že se na nich odehrává něco znepokojivého, něco popírající jejich realističnost. Je ovšem těžké vyložit, co tím chtěl Magritte říci, jedná se o jeho soukromou mytologii.

Mnoho z jeho obrazů si dokáží představit jako ilustrace Pessooových textů, i když s nimi nemají nic společného.

Jeho díla nejsou čistě surrealistická, při tvorbě nečerpal ze svého podvědomí a snů a tak by bylo lepší je označit za mystický realismus.

³⁹ MAN OF STEEL [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.theguardian.com/artanddesign/2008/oct/05/serra.art>>

⁴⁰ RICHARD SERRA [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.gagosian.com/exhibitions/may-21-2009--richard-serra>>

9 SILNÉ STRÁNKY

Mojí nejsilnější stránkou je schopnost vytvářet realistické kresby. Myslím si totiž, že každý ilustrátor by měl hlavně umět dobře kreslit. Ale mám pocit, že v dnešní době to už není moc „v módě“. Jen si občas nejsem jistá, zda všechny ty dnešní náivní ilustrace (hlavně v dětských knížkách) jsou nakresleny „špatně“ schválně. Umí vážně ti ilustrátoři kreslit? Často když se někteří z nich o realistickou kresbu snaží, tak to dopadá poněkud tragicky. A vážně děti stojí o takové ilustrace, jak se všeobecně tvrdí? Navštěvuji Bienále ilustrací v Bratislavě, které se právě dětské ilustraci věnuje a cítím tam velký rozpor v tom, co je oceňováno odborníky a co dětskými diváky, kteří udělují také svou cenu. Všimla jsem si, že děti vybírají ilustrace velmi realistické, ty abstraktní oceňují právě dospělí.

Tím samozřejmě nechci říci, že se mi líbí jen styl realistických ilustrací, to v žádném případě. Jen mám pocit, že je nám vnucován v poslední době jen jeden typ ilustrací jako ten správný, a to podle mne dobře není.

Zkusila jsem si i abstraktnější styly kresby, minulý semestr jsem např. sprejovala přes šablony, takže nejde říci, že bych takové kresby nebyla schopna. Jen mě taková práce prostě nebaví a myslím, že právě diplomovou práci by si měl každý jako poslední školní práci užít, o což jsem se snažila. Prostě jsem si chtěla dobře zakreslit, užít si každou vyškrábnutou linku. Snad jde aspoň z některých ilustrací cítit, jak jsem si jejich kreslení užila. Práce na této knize pro mne totiž byla radostí.

Mezi mé další silné stránky patří ovládání softwaru Adobe InDesign, ve kterém si jsem poměrně jistá. Ale i během této práce jsem se v něm naučila něco nového. V tom mi byla velkým pomocníkem i kniha Martina Peciny *Knihy a typografie*, na níž jde velmi dobře vidět, že je psána z pohledu člověka, který se typografií zabývá denně a dokáže předat své zkušenosti dál, což o všech knihách o typografii říci nejde.

10 SLABÉ STRÁNKY

„Tvořit nějaké dílo a po jeho dokončení si přiznat, že je špatné, patří k tragédiím duše. A ta tragédie je zvláště velká, když si člověk přizná, že to dílo je nejlepší, jaké mohl vytvořit.“⁴¹

Fernando Pessoa, *Knihla neklidu*

Tímto citátem samozřejmě nechci naznačit, že se svojí diplomovou prací nejsem spokojena. Tento citát spíše poukazuje na to, že nic nemůže být dokonalé. Dokonalé je nedělat nic, ale je těžké to nic nedělat, pokud máme potřebu tvořit.

V čem bych se tedy měla pro příště zlepšit? Hlavně v ovládnání grafického softwaru Adobe Photoshop. Cítím, že je toho ještě mnoho, co neovládám, což mne omezuje při korektuře ilustrací. Je škoda vyhrát si při kreslení s detaily a potom je ztratit při digitalizaci ilustrací skenováním a během jejich retuše. Možná je ale ve školních podmínkách nemožné kresby zdigitalizovat takovým způsobem, aby z nich nezmizelo vůbec nic.

S tiskem také nejsem stoprocentně spokojená, vždy mám pocit, že to mohlo být lepší. I když si vždy dělám dopředu několik zkušebních tisků, tak z těch finálních jsem zklamaná, přijdou mi horší. Nejspíš je to jen můj pocit a potřebuji jen větší odstup od práce. Nebo je to dáno tím, že v knize každá chyba vynikne. Zatímco na kresbu koukáme poměrně z dálky, v případě jejího umístění v knize najednou zkoumáme každý její detail. A ten když není vytištěn stoprocentně dokonale, tak je to hned patrné.

Nikdy nejsem s ničím spokojená, vždy se mi postupně přestává vše, co jsem vytvořila, líbit. Takže mne i během práce na *Knize neklidu* provázely pocity, že je to k ničemu, že jsem si měla zvolit jinou techniku ilustrací, jiný formát papíru, jiné písmo, jiné zrcadlo sazby... A přitom vím, že nad každou z těchto věcí jsem dlouho promýšlela a v tu danou chvíli jsem zvolila to nejlepší. Takže je hotová práce tím nejlepším, co jsem dosud vytvořila? Dle mého názoru ano.

⁴¹ PESSOA, Fernando. *Knihla neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289s. ISBN 978-80-7203-912-8.

11 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

A) Knižní a periodická literatura:

PESSOA, Fernando. *Kniha neklidu*. 2. vyd. Praha: Argo, 2007. 289 s. ISBN 978-80-7203-912-8.

KAZANTZAKIS, Nikos. *Poslední pokušení*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1987. 452 s. ISBN 01-029-87.

FUKS, Ladislav. *Pan Theodor Mundstock*. 4. vyd. Praha: Odeon, 2005. 205 s. ISBN 80-207-1182-1.

PESSOA, Fernando. *Faust: subjektivní tragédie (fragmenty)*. 1. vyd. Praha: Argo, 1997. 133 s. ISBN 80-7203-147-3.

HLAVSA, Oldřich. *Typografická písma latinková*. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 494 s.

PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. 224 s. ISBN 978-80-7294-393-7.

ASOCIÁCIA ILUSTRÁTOROV. *Správa z prvej ilustrátorskej konferencie na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava: ASIL, 2013. 56 s.

KOČIČKA, Pavel a Filip BLAŽEK. *Praktická typografie*. 2. vyd. Brno: Computer Press, 2007. 288 s. ISBN 80-7226-385-4.

B) Elektronické zdroje:

NEJKRÁSNĚJŠÍ ČESKÉ KNIHY ROKU 2011 [online]. 2014 [cit. 2014-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://www.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/2336-2011/>>

KNIHA NEKLIDU [online]. 2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.kosmas.cz/knihy/134812/kniha-neklidu/>>

MARK WELSH [online]. 2014 [cit. 2014-03-30]. Dostupný z WWW: <[online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <http://www.coroflot.com/mark_welsh>

TAKAHIRO KIMURA [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<https://www.behance.net/FACEFUL>>

KATARÍNA CAKOVÁ [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://katarinacakova.blogspot.cz>>

SOPHIE LOUBERE [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW:
<<https://www.behance.net/sophieloubere>>

RELVAS [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW:
<<http://www.gmpardubice.cz/pozvanka-na-vernissaz-vystavy-lide-z-goleg>>

SCHOLAR FONTS [online]. 2014 [cit. 2014-04-08]. Dostupný z WWW:
<<http://scholarfonts.net/cardofnt.html>>

GRAFIKA [online]. 2014 [cit. 2014-04-08]. Dostupný z WWW:
<<http://www.grafika.cz/rubriky/sazba/vysledky-ankety-o-10-nejoblibenejsich-pisem-130189cz>>

FLAMENGO [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW:
<<http://grandpapir.cz/e-shop/flamengo-29/>>

ARTELIBRIS [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW:
<<http://grandpapir.cz/e-shop/artelibris-90/>>

POP-SET [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW:
<<http://grandpapir.cz/e-shop/kolekce/pop-set-82/23>>

POP-SET [online]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupný z WWW:
<<http://grandpapir.cz/e-shop/kolekce/pop-set-82/36>>

JIŘÍ VOVES [online]. 2014 [cit. 2014-04-10]. Dostupný z WWW:
<http://www.dorka.cz/?module=dokument&action=display_dokument&id=82>

ROBERT V. NOVÁK [online]. 2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupný z WWW:
<<http://www.kulturissimo.cz/index.php?robert-v-novak-plzen&detail=1517>>

ARTE FACTO [online]. 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupný z WWW:
<<http://arte-factoheresperversoes.blogspot.cz/2012/10/ana-boavida.html>>

CARGO COLLECTIVE [online]. 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupný z WWW:
<<http://cargocollective.com/jackielehmann>>

SOFIA MIRANDA [online]. 2014 [cit. 2014-03-20]. Dostupný z WWW:
<https://www.behance.net/sofia_miranda>

RICHARD SERRA [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW:
<<http://www.gagosian.com/exhibitions/may-21-2009--richard-serra>>

MAN OF STEEL [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.theguardian.com/artanddesign/2008/oct/05/serra.art>>

12 RESUMÉ

The topic of my thesis is a cycle of illustrations in the form of a book. I chose The Book of Disquiet, it was written by Portuguese famous writer Fernando Pessoa. The book is Pessoa's diary. Text book is very difficult, it is more a philosophical texts.

Preceded the creation of three books: The Last Temptation, Mr. Theodor Mundstock and Faust. All have helped me at work on The Book of Disquiet.

The aim of the work was to create a beautiful book. The Text of the book is complicated and that correspond to the illustrations.

The illustrations I created scratchboard technique. Scratchboard I added crayon drawing. I created boards for my illustrations myself. They consist of three layers.

To illustrate the typical play of light and shadow and the stark contrast of dark areas of a large linear drawings. The illustrations are very realistic, yet surreal. Drawings should reflect the „quiet restlessness“ of The Book fo Disquiet. Atmosphere of illustrations is very important to me.

The book was divided into two volumes. Each book contains twenty illustrations. Some illustrations are unilateral, some bilateral. By way of illustration is very unusual. I really enjoyed drawing illustrations and hopefully it shows.

All illustrations together form a big single surreal image.

Text books are typeset letters Cardo. Cardo is legible Roman font. The typography I took a great care, and I think I succeeded. When the graphic design of the book was very helpful book, Martin Pecina Books and typography.

The book was printed on toned paper. This paper is better for reading texts. Books I adjusted myself and bound. I made and the clamshell box in which the books are kept. Clamshell box looks very solemn and supplies books on the severity.

I am very satisfied with my work. I think it's my best work.

13 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 — Kresby ze skicáku

Příloha č. 2 — Přípravná skica

Příloha č. 3 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 4 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 5 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 6 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 7 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 8 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 9 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 10 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 11 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 12 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 13 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 14 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 15 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 16 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 17 — Kompozice ze všech ilustrací

Příloha č. 18 — Předšádky

Příloha č. 19 — Schránka na knihy

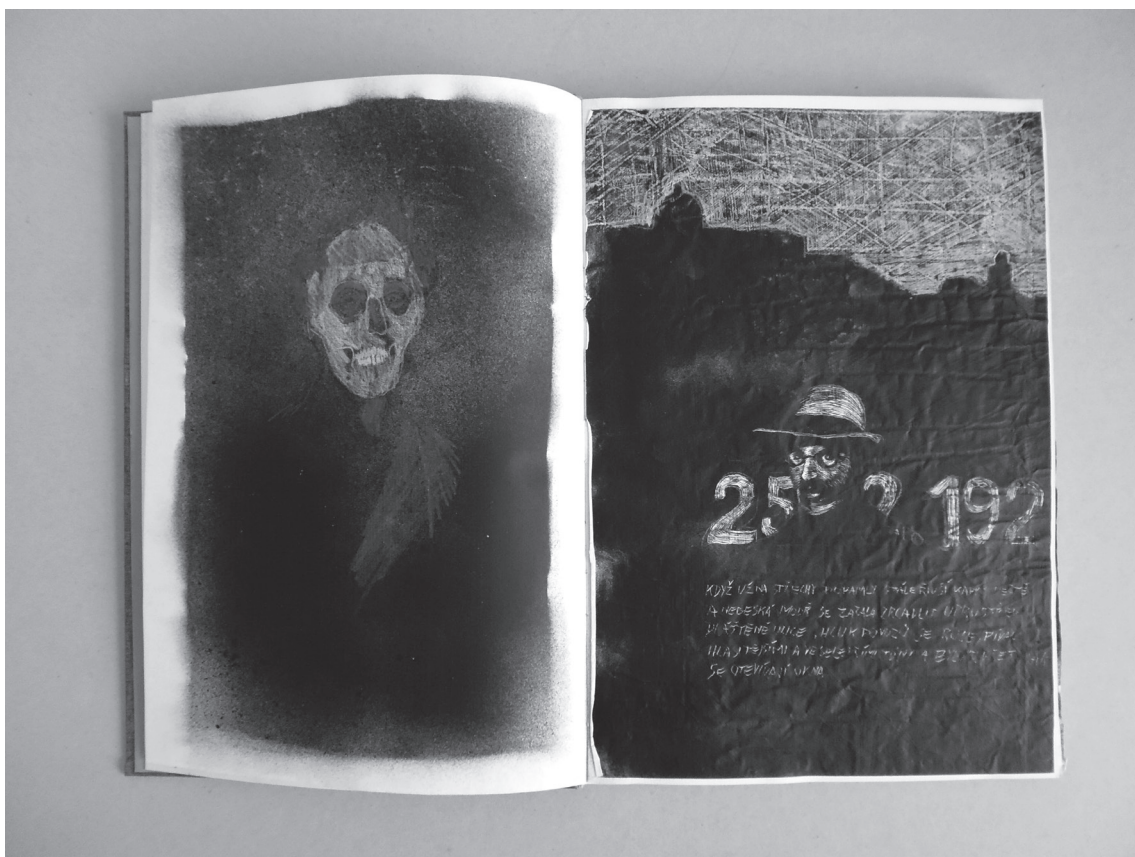
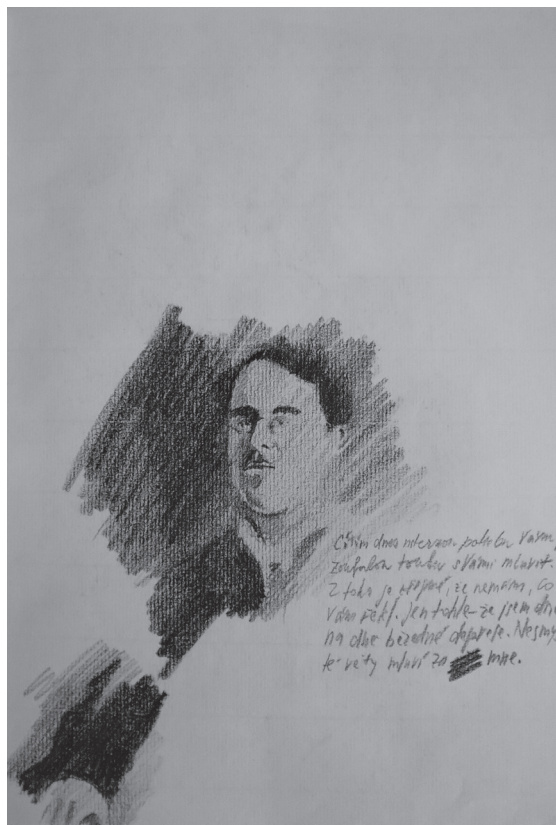
Příloha č. 20 — Schránka a knihy

Příloha č. 21 — Knihy (s přebaly a bez nich)

Příloha č. 22 — Ukázky sazby

Příloha č. 23 — CD ROM

Příloha č. 1 — Kresby ze skicáku

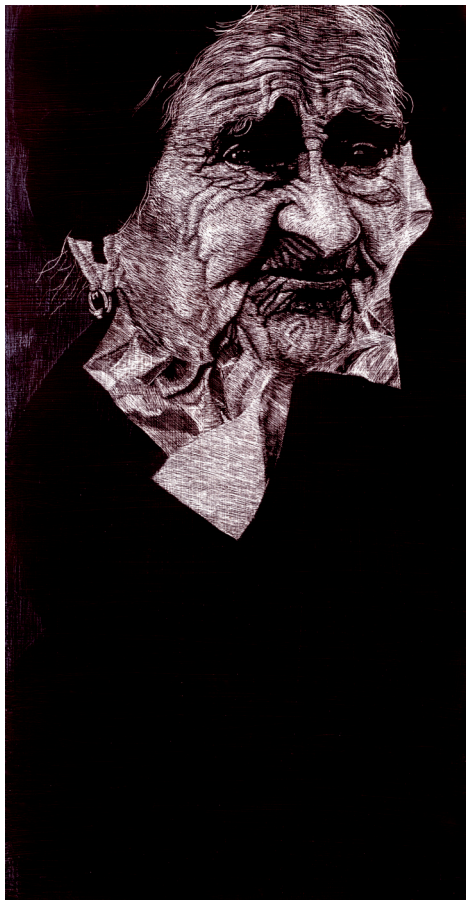
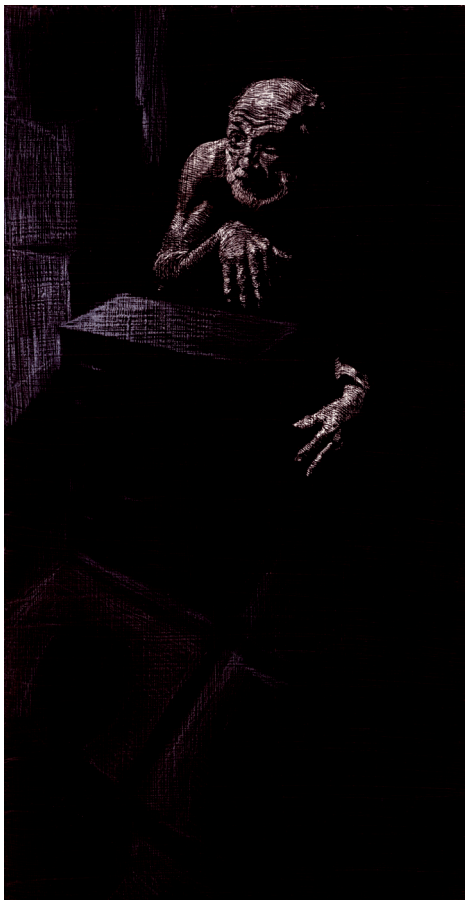
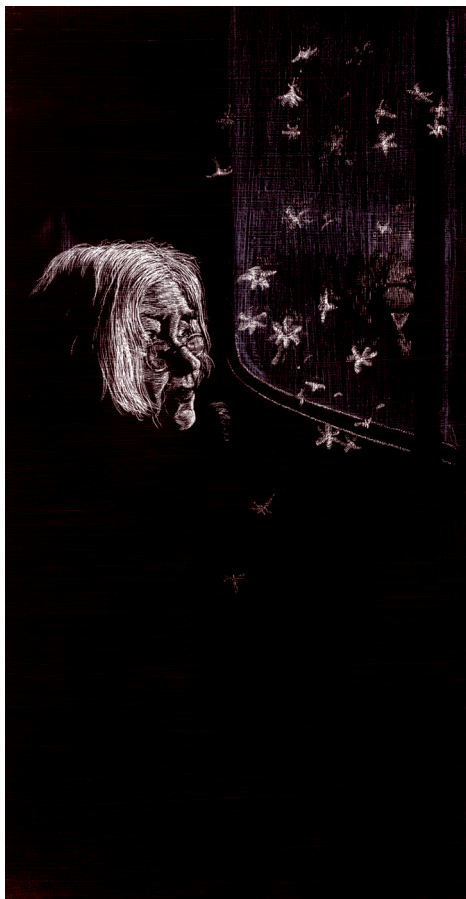
Příloha č. 2 — Přípravná skica

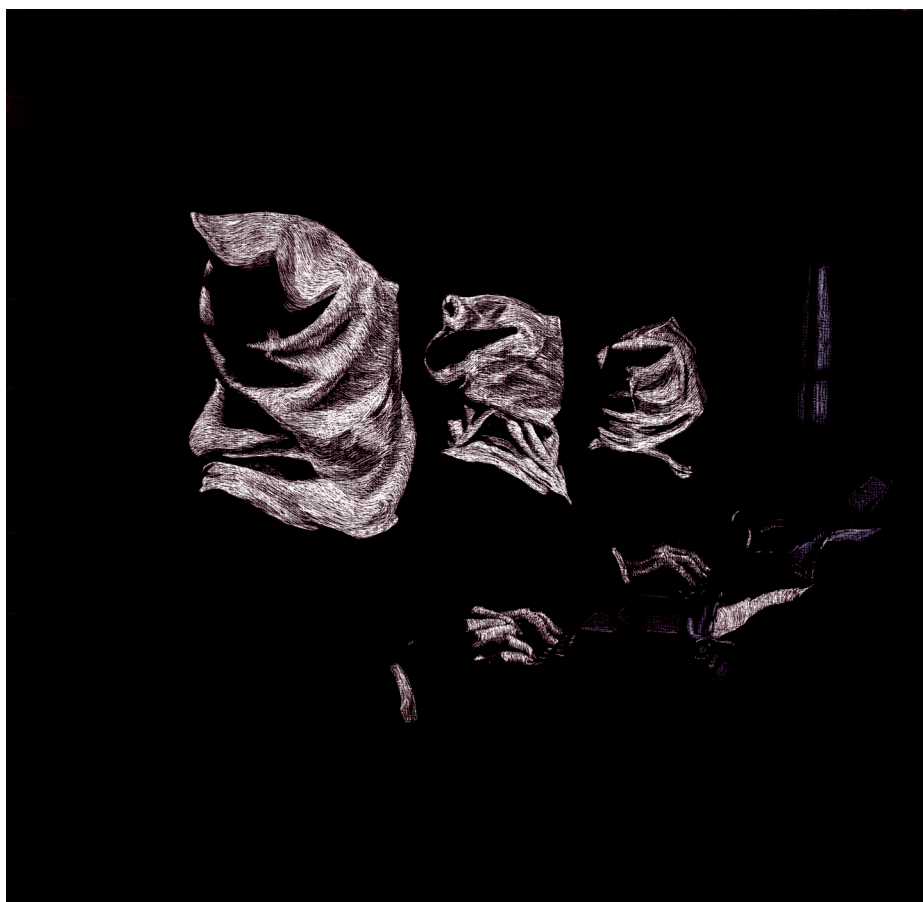
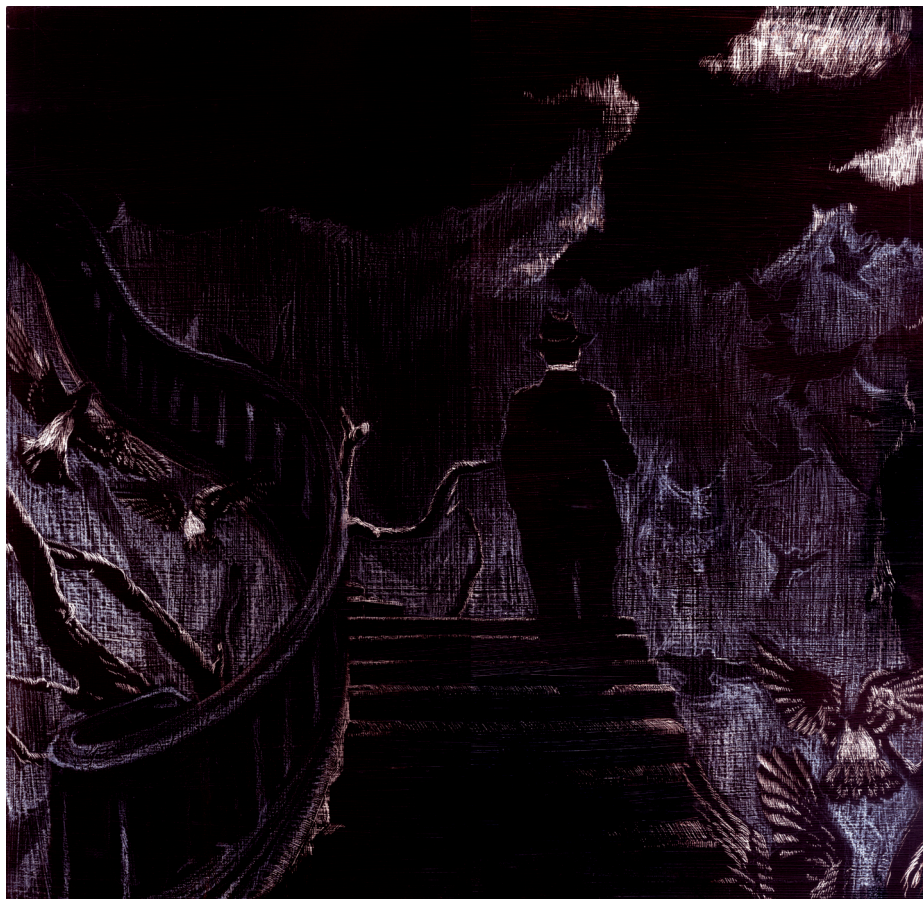
Příloha č. 3 — Ilustrace ke knize

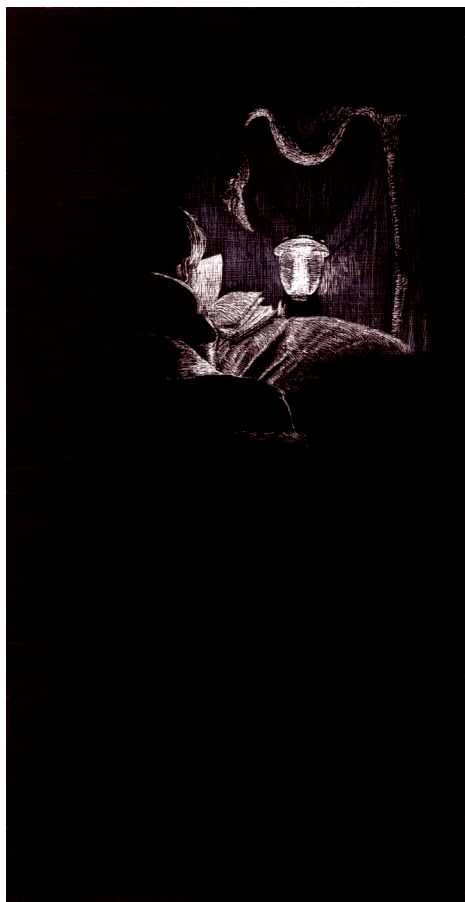
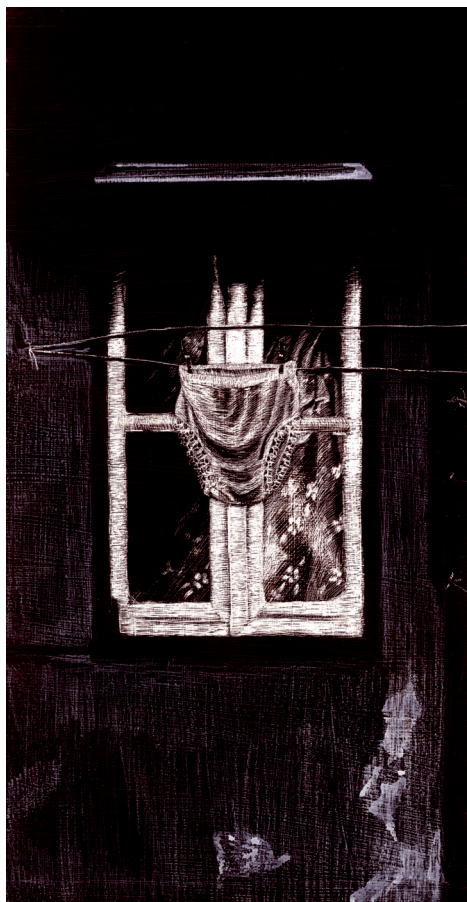
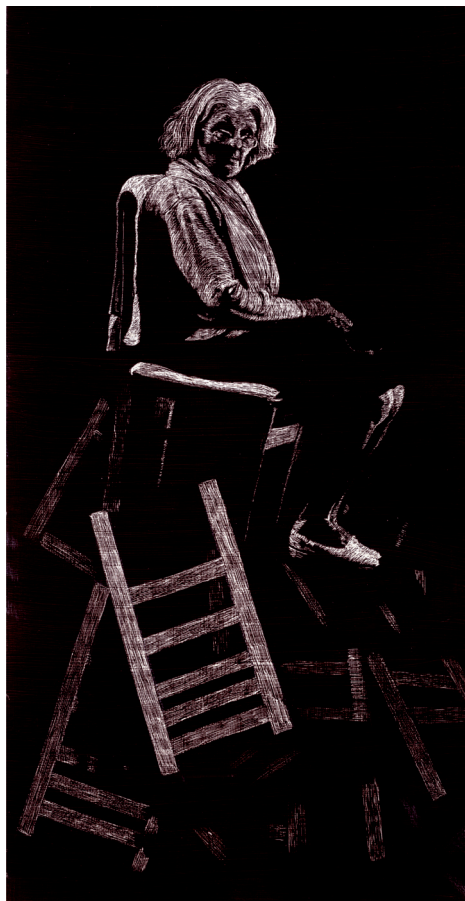
Příloha č. 4 — Ilustrace ke knize

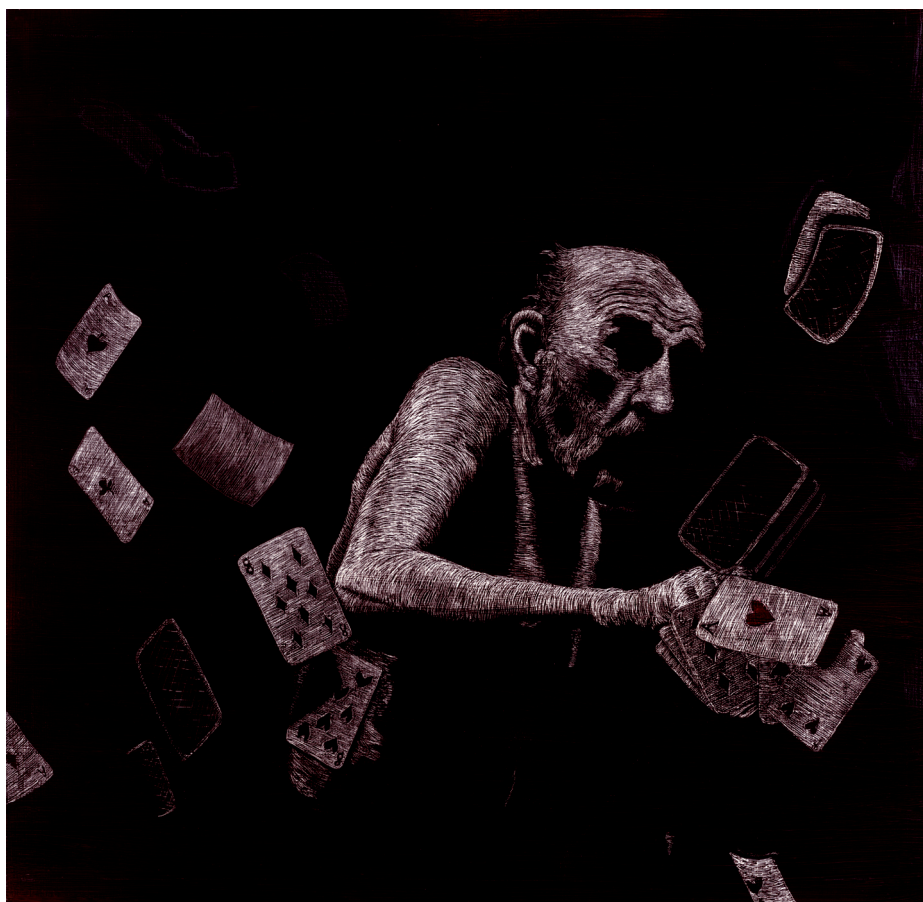
Příloha č. 5 — Ilustrace ke knize

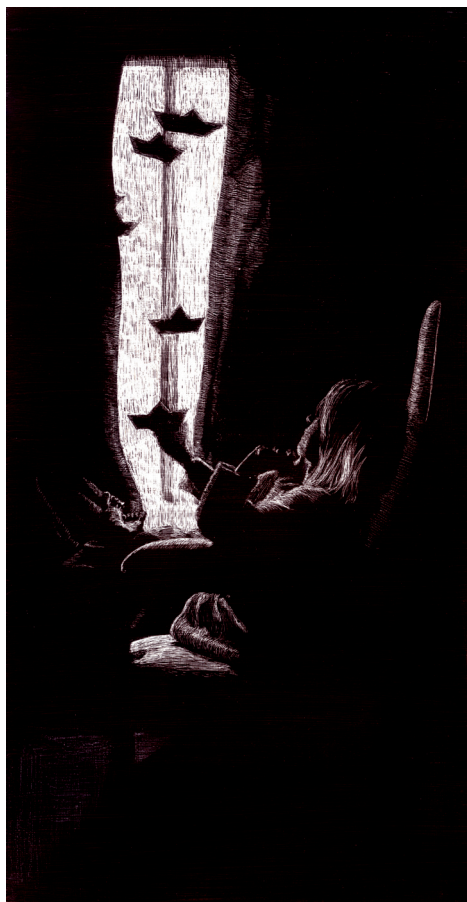
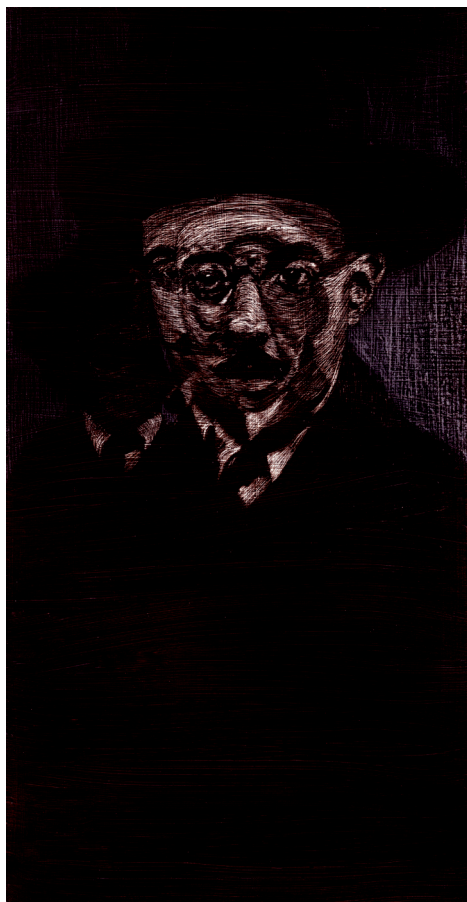
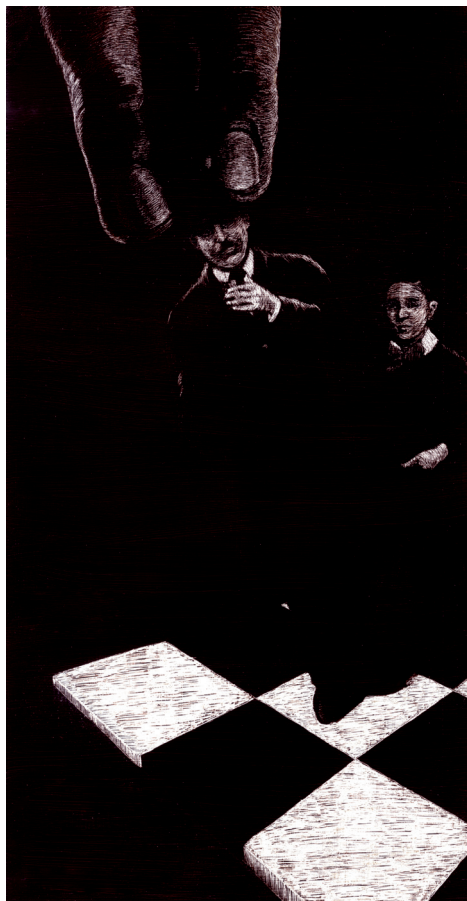
Příloha č. 6 — Ilustrace ke knize

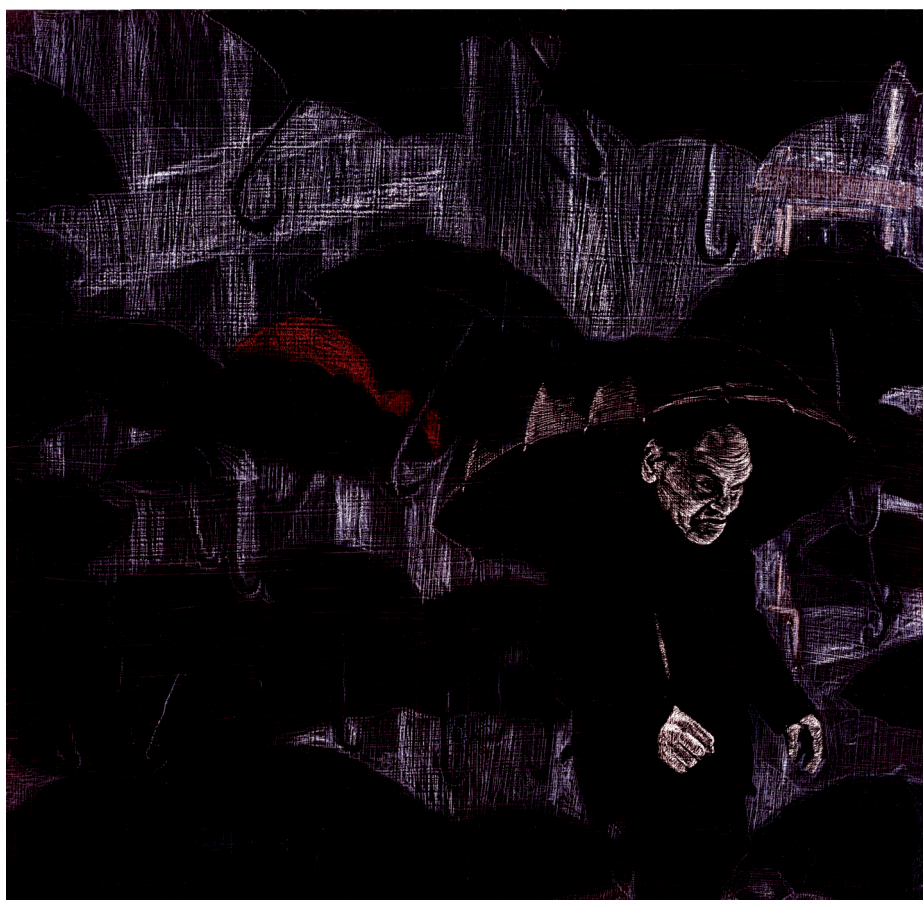
Příloha č. 7 — Ilustrace ke knize

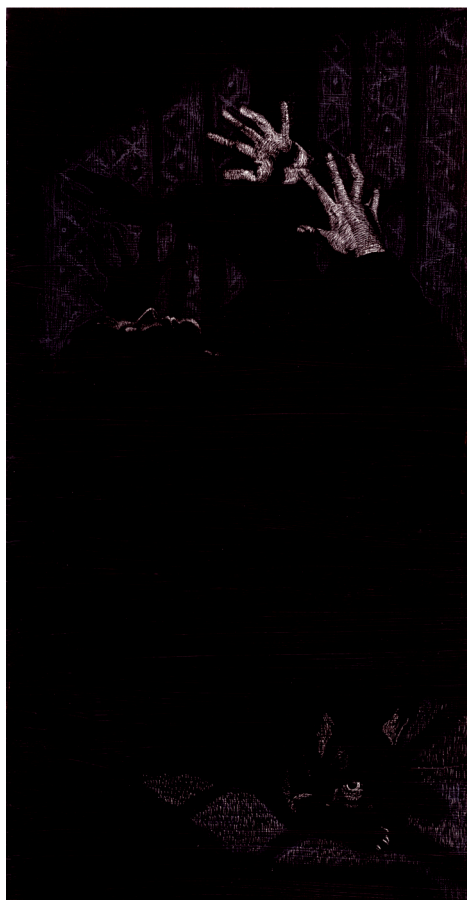
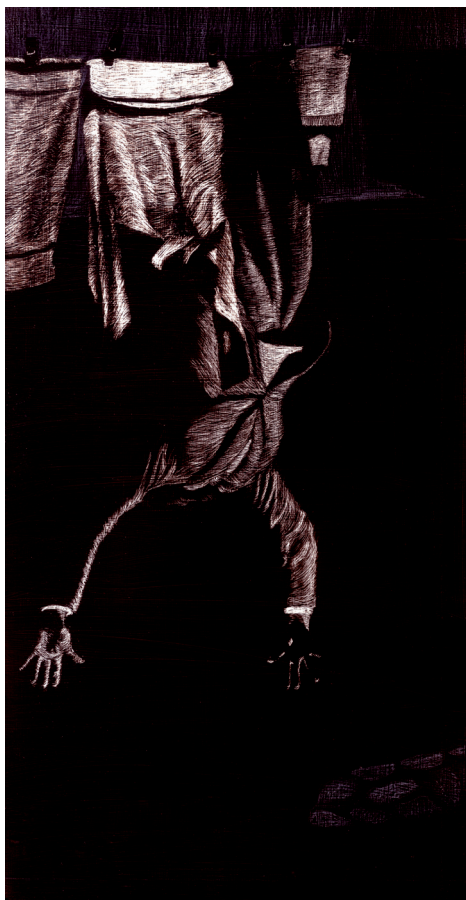
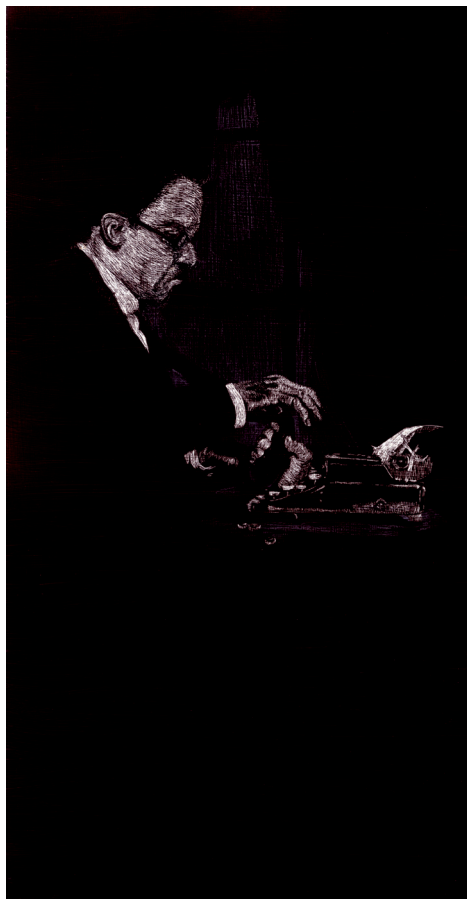
Příloha č. 8 — Ilustrace ke knize

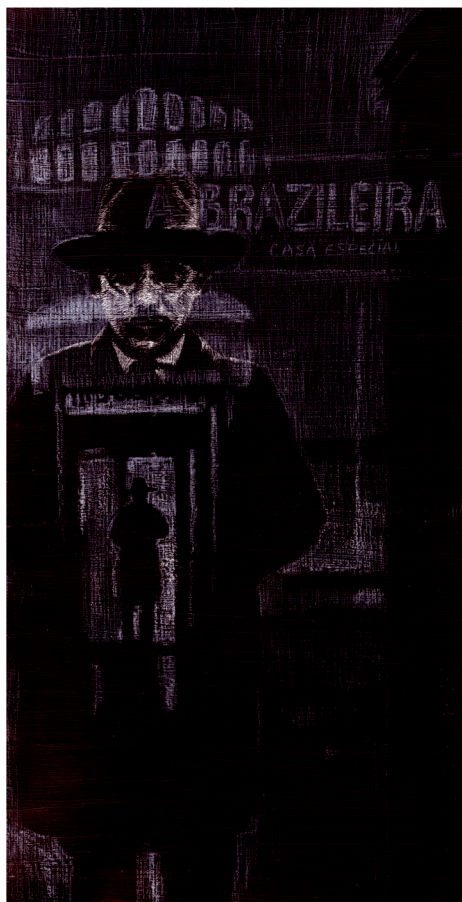
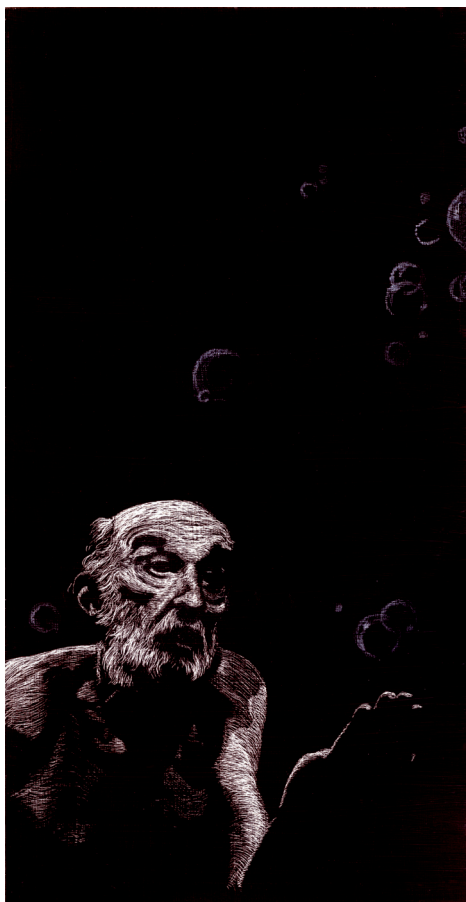
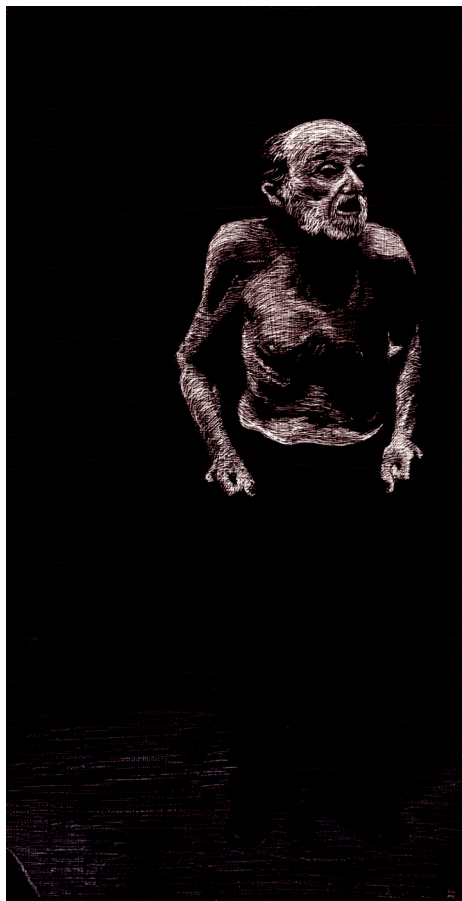
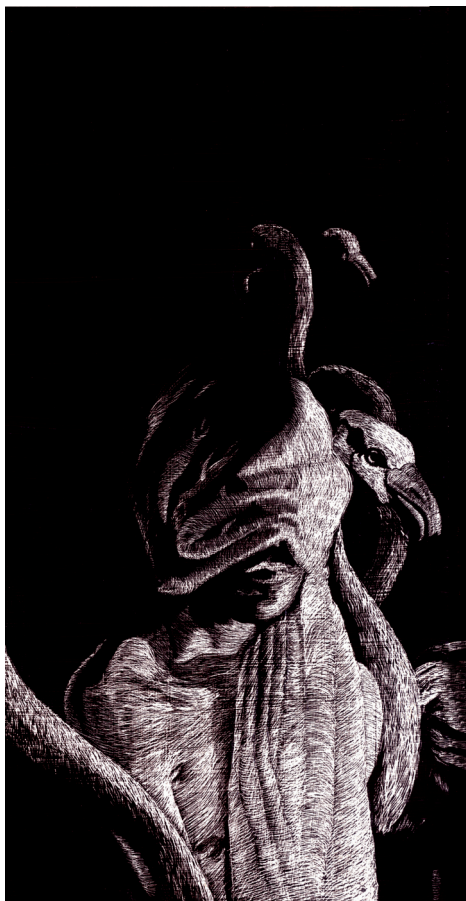
Příloha č. 9— Ilustrace ke knize

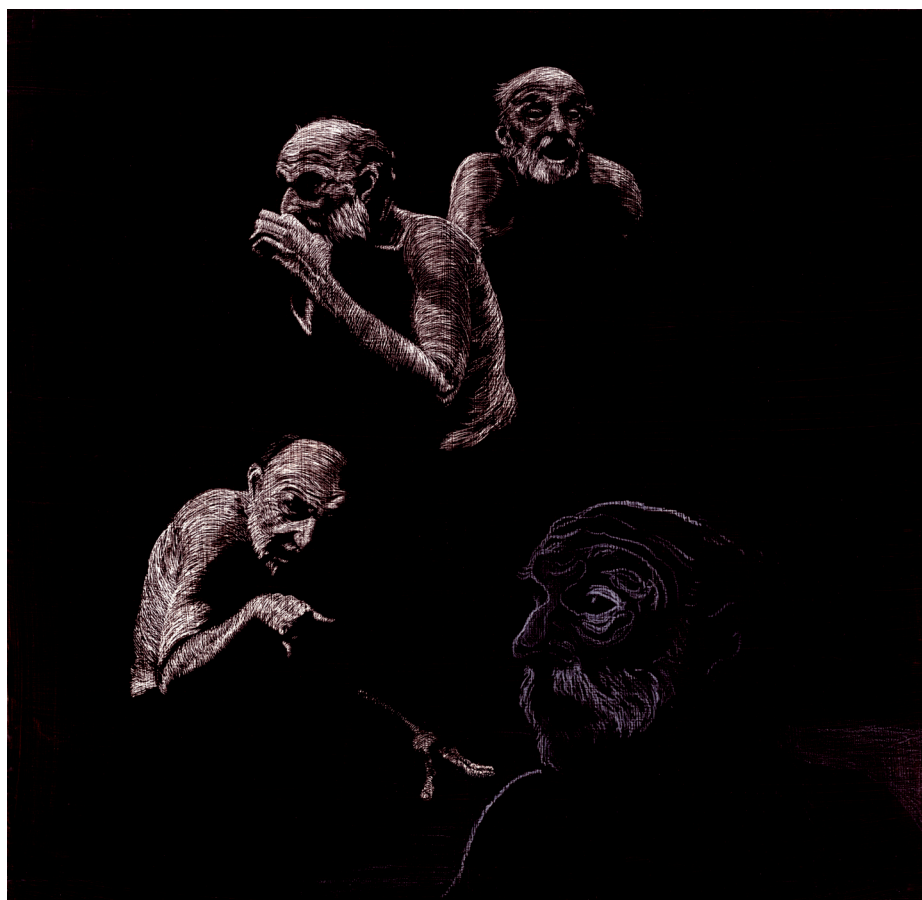
Příloha č. 10— Ilustrace ke knize

Příloha č. 11 — Ilustrace ke knize

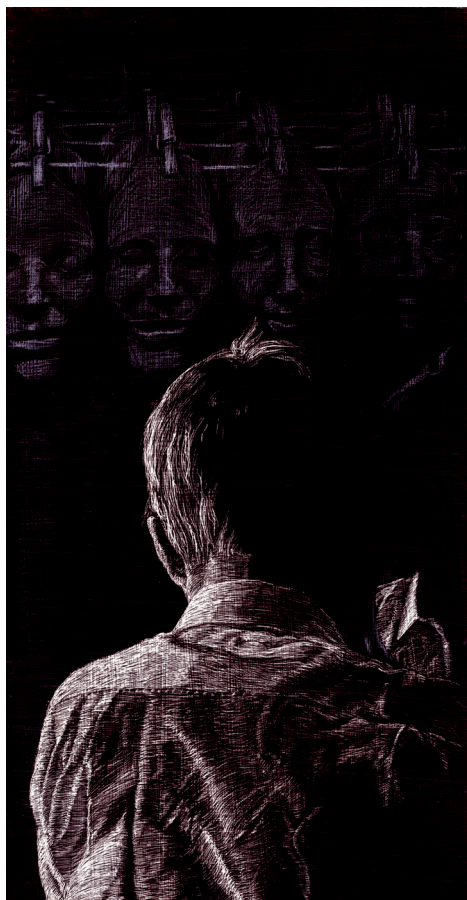
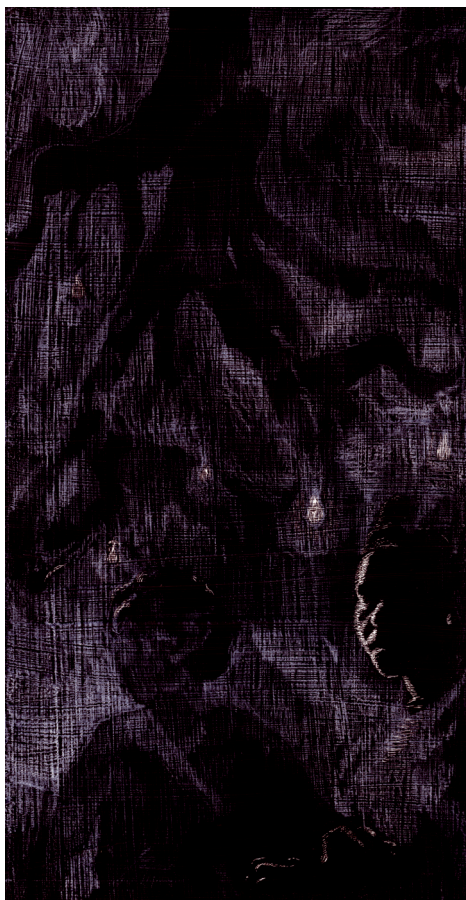
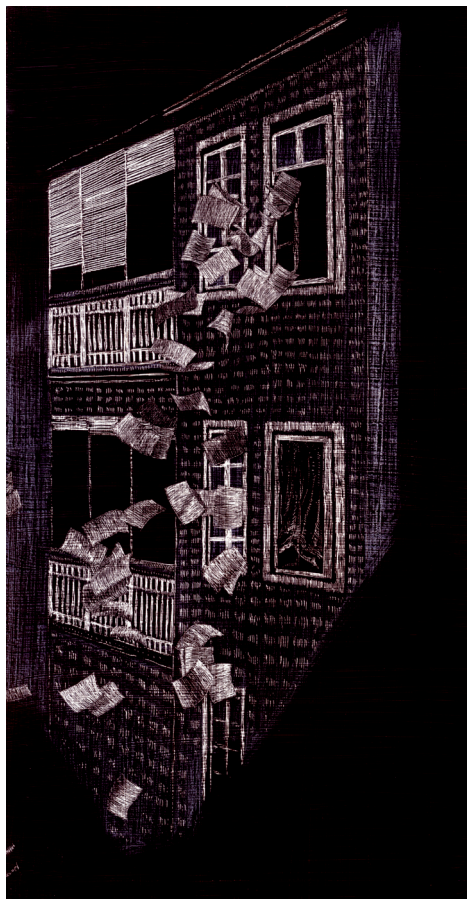
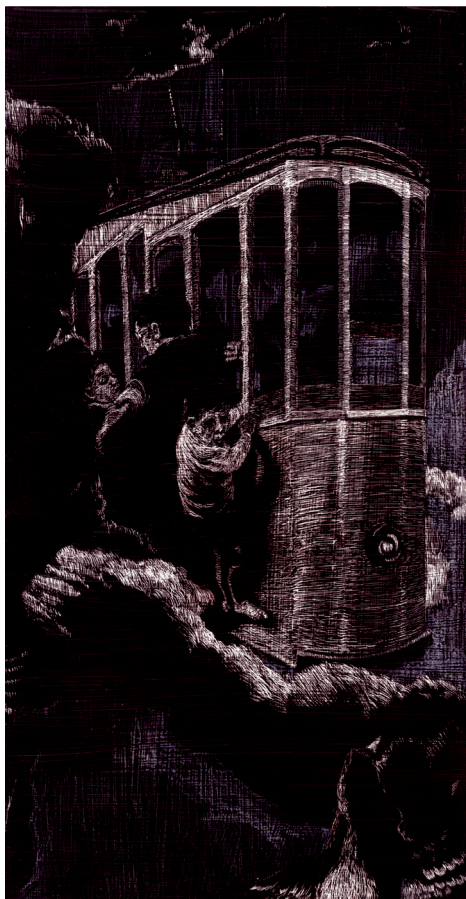
Příloha č. 12 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 13 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 14 — Ilustrace ke knize

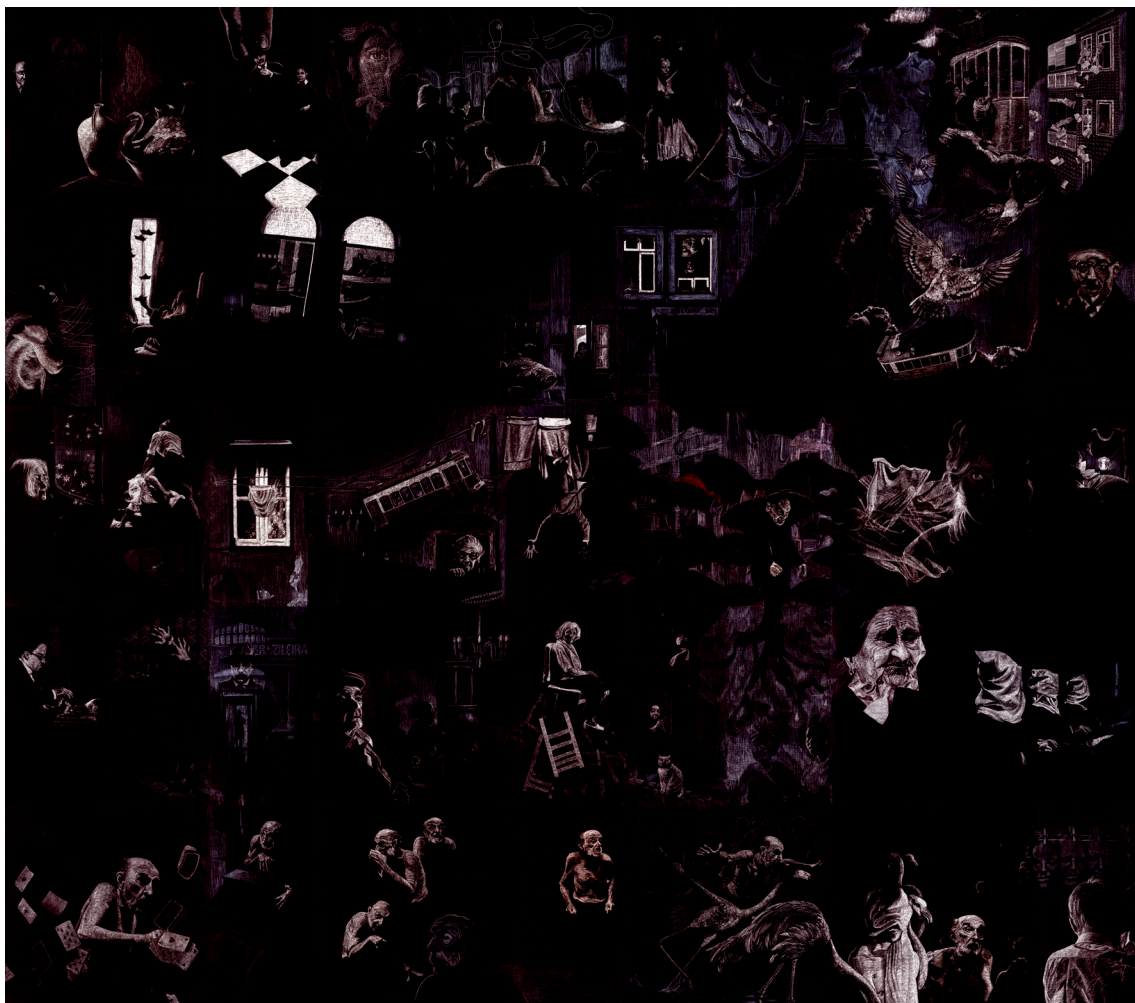
Příloha č. 15 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 16 — Ilustrace ke knize

Příloha č. 17 — Kompozice ze všech ilustrací

Příloha č. 19 — Schránka na knihy

Příloha č. 20 — Schránka a knihy

Příloha č. 22 — Ukázky sazby

